XIX ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦИ

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 31 ДЕКАБРЬ, 1985 ШУ. ★ № 156 (7191). ★ Мах 3 кеп.

СУРТА ТІА: заседаней зале. В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

28 декабре XIX Нохч-ГІалгІай областной партийни конференце дІахо йийцар (1986—1990 шерашка а 2000 шерага кхаччалца йолча юкъа а СССР экономически социальнии дегІайоалаяра Керттерча лостамий проектах» Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета председателя **М. А. Керимова** яь доклад.

Пренешка къамаьлаш дир: **В. М. Шамардина** — халкъа депутатий Грозненски городской Совета исполкома председателя, **Х. М. Витушева** — КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретара, **Ю. В. Коростелева** — бурув тохара балхий Старогрозненски управлене бурувдеттачо, **Г. Г. Олейникова** — облсовпрофа председателя, **А. Я. Спиридонова** — Грозненски машиннаькъа отделене начальника, **З. Г. Дзгоевас** — Малгобекски района № 2 йолча городской больница отделене заведующе, **С. Н. Хаджиева** — ГрозНИИ директора, **В. А. Шамаева** — Советски района Кирова цІерагІча колхоза тракториста, **А. В. Курноскинас** — «Оргтехника» яхача Грозненски производственни объединене контролера, **Ш. С. Умарова** — Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза директора, **Н. А. Гончаровас** — «Чеченингушшвейбыт» объединене закройщицас, **Н. А. Кочеткова** — Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза комплексни бригада бригадира, **В. П. Бервинова** — «Красный молот» завода директора, **М. З. Гайрабековас**—Ножай-Юртовски района А. Шерипова цІерагІча колхоза тхьамка леладечо.

«1986—1990 шерашка а 2000 шерага кхаччалца йолча юкъа а СССР экономически социальнии дегІайоалаяра Керттерча лостамий проектах» яьча докладах бола соцам тІаийцар конференце.

КПСС Нохч-ГІалгІай обкома а областной партийни организаце ревизионни комиссе а керда состав хержар конференце.

Советски Союза Коммунистически парте XXVII съезда делегаташ хержар.

Цу тІехь ший болх чакхбаьккхар XIX Нохч-ГІалгІай областной партийни организаце конференце.

КПСС Нохч-ГІалгІай обкома пленум

XIX областной партийни конференце хержача КПСС Нохч-ГІалгІай областной Комитета хьалхара пленум хилар. Пленум хьежар организационни дешашка. КПСС Нохч-ГІалгІай обкома хьалхарча секретаралла хержав нов. **Фотеев В. К.**, шоллагІча секретаралла — нов. **Завгаев Д. Г.**, КПСС обкома секретаралла — нн. **Дмитриенко В. И., Тумсоев Е. В., Яндиева З. А.**

КПСС областной комитета бюро членалла хержаб: нн. **Фотеев В. К., Завгаев Д. Г., Дмитриенко В. И., Тумсоев Е. В., Яндиева З. А., Архипов П. М., Боков Х. Х., Керимов М. А., Кодзоев Б. Г., Кожуховский С. Н., Куценко В. А., Олейников Г. Г., Умалатова С. З.**

КПСС обкома бюро члена кандидаталла хержаб: нн. **Воронкин А. И., Кащеев П. Г., Касаев Л. А.**

КПСС областной комитета отделий заведующеш чІоагІбир пленумо: нов. **Кащеев П. Г.** — организационно-партийни балха, нов. **Тацитов А. И.** — пропагандаи агитацеи, нов. **Громов П. Н.** — Іилмаи дешара заведенейи, нов. **Сайханов Р. А.** — культура, нов. **Кузнецов Ю. В.** — промышленно-транспортни, нов. **Астафуров А. М.** — мехкдаьттаи химически промышленноста, нов. **Муратова Л. К.** — яйгача промышленноста, халкъа эшача товарий а торговле а, нов. **Алмазов И. И.** — гІишлошъяра, нов. **Беков С. М.** — юрта боахамеи кхачаи промышленностеи, нов. **Яковлев В. Н.** — административни органий, нов. **Поляков Н. И.** — общи отдела, нов. **Подпорин В. В.** — финансово-боахама отдела.

КПСС обкомерча партийни комиссе председателалла чІоагІваьв нов. **Гулаев В. Н.**

Республикански газетий редактораш чІоагІбир пленумо: «Грозненский рабочий» — нов. **Безуглый Д. К.**, «Ленинан некъ» — нов. **Айдаев Ю. А.**, «Сердало» — нов. **Гадаборшев О. Б.**

КПСС обкома пленума балха юкъе даькъа лаьцар КПСС ЦК юрта боахамеи кхачаи промышленностеи Отдела сектора заведующе нов. **Гришанова А. З.**, КПСС ЦК организационно-партийни балха Отдела инструктора нов. **Щербакова М. П.**

РЕВИЗИОННИ КОМИССЕ ЗАСЕДАНИ

XIX областной партийни конференце хержача Нохч-ГІалгІай областной партийни организаце ревизионни комиссе заседани хилар.

Комиссе председателалла хержав нов. **Перцев Н. И.**

XIX ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦЕ ХЕРЖА КПСС НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА СОСТАВ

КПСС ОБКОМА ЧЛЕНАШ

АЗДАМИРОВА П. У.-А.
АЙДАЕВ Ю. А.
АЙДИНОВ Н. И.
АЛБАКОВ Т. Д.
АНКУДИНОВА Т. В.
АНТИПЕНКО И. З.
АНУФРИЕНКО Б. В.
АРБИЕВ М. А.
АРХИПОВ П. М.
АСТАФУРОВ А. М.
АСТАФЬЕВ Б. М.
БАБОЧЕНКО Д. Я.
БАКРИЕВ С.
БАМАТГИРЕЕВ М. Ш.
БЕЗУГЛЫЙ Д. К.
БЕКОВ С. М.
БЕРВИНОВ В. П.
БОЗУРКАЕВА М. А.
БОКОВ Х. Х.
БОРИСКИН В. П.
БУРАКОВ А. И.
ВЕДЕРНИКОВ Н. И.
ВИТУШЕВ Х. М.
ВОРОНКИН А. И.
ГАДАБОРШЕВ О. Б.
ГАЙТАМИРОВ Ш. Х.
ГАЛАЕВ Х. Г.
ГРЕБЕННИК А. М.
ГРОМОВ П. Н.
ГУЛАЕВ В. И.
ГУЛАЕВА Т. С.
ДЕРСИГОВА Д. А.
ДМИТРИЕНКО В. И.
ЕРОШОВА Л. В.
ЗАВГАЕВ Д. Г.
ЗАХАЕВ Л.
ЗВЕРЬКОВА В. Ф.
ИБРАГИМОВА А. Д.
ИВАНОВ А. И.
ИСМАИЛОВ Э. Э.
КАРАГИЧЕВА А. М.
КАСАЕВ Л. А.
КАСЬЯНОВ Ю. В.
КАЩЕЕВ П. Г.
КЕРИМОВ М. А.
КОДЗОЕВ Б. Г.
КОЖУХОВСКИЙ С. Н.
КРЫЛЕВСКАЯ Р. А.
КУЗНЕЦОВ В. И.
КУЗНЕЦОВ Ю. В.
КУРБАНОВА Э. Х.
КУЦЕНКО В. А.
ЛАДЫГИНА Л. П.
ЛАТЫШИНА Т. И.
ЛУКЬЯНЦЕВА Л. И.
МАЛЬСАГОВ А. А.
МАМАЕВ М. А.
МАХАУРИ Г. Г.
МАХМУДХАДЖИЕВА Т. У.
МИЦЕНКО Ю. Ю.
МУРАТОВА Л. К.
МУСХАДЖИЕВА М. С.
МЯКИЕВ А. А.
ОЛЕЙНИКОВ Г. Г.
ОСМАЕВА Х. Б.
ПАЛЬНИКОВА Л. В.
ПОЛЯКОВ Н. И.
РАСТОРГУЕВ Ю. Л.
РОСТОВ А. И.
САГАЕВ В. Т.
САИДОВ Б. М.
САЯХАНОВ Р. А.
САЛТАХАНОВ К. С.
САМОЙЛОВА С. И.
СИМЧЕНКО Н. А.
СКОТНИКОВА Л. П.
СПИРИДОНОВ А. Я.
ТАРАСОВ Д. К.
ТАЦИТОВ А. И.
ТЕПСУРКАЕВ М. Ш.
ТКАЧЕВА В. В.
ТОРШИН А. М.
ТОХОВ М. Т.
ТУМСОЕВ Е. В.
УМАЛАТОВА С. З.
УМХАДЖАЕВА М. С.
ФИЛЬКИН В. И.
ФОТЕЕВ В. К.
ХАДЖИЕВ С. Н.
ХАДЖИЕВ Ш.
ХАИТ А. З.
ХАЧАТУРОВ Р. М.
ЧАГАЕВ Б. К.
ШАГРОВА А. С.
ШАМАРДИН В. М.
ШАРШАВЫХ А. В.
ШИРЯЕВА Л. П.
ЭСМУХАМБЕТОВ Н. А.
ЮШАЕВ М. В.
ЯКОВЛЕВ В. Н.
ЯНДИЕВА З. А.

КПСС ОБКОМА ЧЛЕНАЛЛА КАНДИДАТАШ

АЛБАКОВА К.
АЛБАСТОВ И. А.
АЛМАЗОВ И. И.
АМРИЕВА Р. М.
БАЗГИЕВ Р. А.
БАЙМУРАДОВ М. Э.
БАМБАТИЕВ С.
БЕЛОГЛАЗОВА Л. П.
БИБУЛАТОВ Х. Г.
ВИНОГРАДОВ В. Б.
ГАДЖИЕВ А. М.
ГЕБЕРТАЕВА З. Х.
ДАНИЛХАНОВА С. М.
ДЗЕЙТОВА Л. Д.
ЗУРАБОВ М. А.
КИЗИЛОВА Л. П.
КЛЮЧНИКОВ В. И.
ЛАГУТИН С. М.
ЛИЧКО А. В.
МАХАМАЕВ М. Д.
МУСЛИЕВА Б. С.
НЕДЕЛЬКОВА Л. Л.
ОПРИШКО А. А.
ПЕТРЕНКО А. В.
ПОДПОРИН В. В.
ПУЧКОВ Е. И.
ПШЕНИЧНАЯ В. Н.
УМАРОВ М. У.
ХАДИЕВ Я.
ХАЛГУЕВ Т. Д.
ХУРКАЕВА С. Н.
ХУСАИНОВ А. А.
ЧИРКОВА В. М.
ЭЛЬМУРЗАЕВ Г. Х.
ЯНИН Г. С.

РЕВИЗИОННИ КОМИССЕ ЧЛЕНАШ

АИГУМОВА М. А.
АНЧЕРБАК И. М.
АРСАНУКАЕВ Ш. А.-М.
БАГУЕВА З. С.
ВАРТАНОВ А. А.
ВОЛКОВ А. Е.
ГАЛАЕВ К. А.
ГИРЕЕВ С. А.
ЖАРИКОВ В. В.
ЗЫГАЛОВА Р. И.
КОБЕЛЕВ В. И.
МУЗАЕВА Э. В.
ПЕРЦЕВ Н. И.
ТКАЧЕНКО Л. А.
ШИМКО В. С.

КПСС XXVII СЪЕЗДА ДЕЛЕГАТАШ

АЛТУНИН А. Т.
БОКОВ Х. Х.
ЗАВГАЕВ Д. Г.
КЕРИМОВ М. А.
КИРИЧЕНКО Г. Ф.
КОДЗОЕВ Б. Г.
КОЧЕТКОВ Н. А.
КУЦЕНКО В. А.
МАГОМАДОВА З. С.
МУГАДАЕВ М. А.-М.
ОПРИШКО А. А.
ТКАЧЕВА В. В.
ФОТЕЕВ В. К.
ХУСАИНОВ А. А.

КПСС НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

КПСС обкома хьалхарча секретара В. К. ФОТЕЕВА доклад

XIX областной партийни конференци дІайолаеннай XI пятилетка чакхйоалаш, КПСС XXVII съезда шерра кийчо еш латтача хана, вай мохк дегІабарга диллача а иштта дунен халкъашта юкъера хьал дегІадарга диллача а, эргалонаш хулача хана.

Вай парте КПСС ЦК апрельски октябрьски (1985 ш.) Пленумашка белгалъяьй социально-экономически дегІаухилга сихдара, общества вахара ерригa оагІош дикагІа эргаяхара концепци. КПСС Центральни Комитето вай Даьхен экономически оборонни низ чІоагІбара, советски наьха хьал-таро лакхъяра, массе метте порядок, дисциплина, организованность хилийтара тІадерзадаь чакхдоаха хьинаре гІулакхаш дерригача советски халкъо кхетадеш массава раьза а волаш хьаллоацаши да.

ЧІоаггІа могаеш я КПСС дунен халкъашта юкъера политика, советски машара инициативаш, тІема кхерам дІабаккхара, разрядка вІаштІехьъяккхара тІадерзадаьча гІулакхий ерриге комплекс. Вай принципиальни никъ, дунен халкъашта юкъера хьал унахцІена дарца йола Советски Союза уйла къаьгта бакъъеш хилар советско-американски паччахьалкхенашта керте латтараш вІашагІкхетар. Дунен халкъашта юкъерча вахаре йоккха политически событи а хинна дІаэттар из, советско-американски отношенешка, вешта дерригача дунен тІа а, дикагІча оагІорахьа хувцамаш хургдола гІулакх вІаштІехьдаккхер духьа диалога юхьиг дІайолайир цо.

Вай конференци дІайолаеннай лоархІамегІара партийни документаш — парте Программа кердача редакце, КПСС Устава де могадеча хувцамий, 1986—1990 шерашка а 2000-ча шерага кхаччалца йолча юкъа а СССР экономически социальнии дегІайоалаяра Керттерча лостамий проекташ дерригача халкъо ювцача хана. КПСС Программа — парте керттерча теоретически политически документа — кердача редакце проект марксистско-ленински теоре лардерча принципаш тІа латт.

Экономически даькъе Іалаьцде дезаш да массе оагІорахьара дегІадаьхкача производительни низашца, тоаеннача социалистически производственни отношенешца, дика вІаштІехьъяьккхача боахама механизмаца эггара дикагІа вІаштІехьъяьккхачеи эффективнии экономикага довлилга.

Социальни даькъе декхар оттаду советски наьха хьал-таро дикалга диллача кердача лагІа тІа йоаккхаш айе, къахьегама творчески чулоацами коллективистски хьисапи чІоагІде, материальнии духовнии рузкъа декъача хана социальни нийсхон принцип тІехь-тІехьа йиззагІа чакхъяха, классовии социальнии башхалонаш дІаяхара ма могга гІо де.

Политически даькъе чакхбоахаргба советски демократи эргайоахаш тоаяра, халкъа социалистически самоуправлени тІехь-тІехьа йиззагІа йоаржаяра тІабер забаь никъ.

Духовни даькъе деш дола къамаьл советски наьха сакхетам чу социалистически идеологи дІахо чІоагІъяра, массе оагІорахьара цхьатарра дегІавена, общественни хьинкар долаш, духовни беркат, моральни цІенал, физически могашал шийна чухьа цхьана таръеш вола саг хьалкхевара хьакъехьа да.

Программа кердача редакце проект айхха ювзалуш я мохк шийтталагІча пятилетке 2000 шерага кхаччалца йолча юкъан экономически социальнии дегІабоалабара Керттерча лостамий проект. КПСС Программа положенеш бакъъеш я из, цо хьаьддача планови заданей меттала йоах уж аргІанара пхи шун хьатІадоагІа пхийтта шун сапна йолча бехктокхамеча, из кхоачашъяра этапаца нийс а еш.

Исторически лоацача хана — кхаь пятилетке — шийн масштабашка диллача Советски Іаьдал даьлча дена хьадоагІача дерригача шерашка Іоаяьр миссел йола производственни потенциал хьае, халкъа боахам Іилма, техника, технологе хьалхалаттача рубежашка кхоачабе лерхІ. Индустриальни ларда тІа баьккха баргба юрта боахам. Декхараш оттадаьд бахача наьха массе а тайпайи социальни группайи хьал-таро дІахо айяра, наьха къахьегама сферен вахара хьалашкеи кІоарга хувцамаш дара. Цу юкъа шозза хІана хилац аьнна йоккхагІа хила езаш я къаман доход.

Партена хьалхашка увттача декхарий доккхалон кІоаргалон партийни кулгаллара боарамгара дІадех кердача доккхагІдола гІулакхаш. Уставе де могадеш дола хувцамаш сенах латт аьлча, уж латт, цхьан оагІорахьара, парте чухьара демократи дІахо шеръярах, коммунистий, парте ерригача организацей инициативеи хьинари дегІакхувларах, вокх оагІорахьара — ерригпартийния ерригпаччахьалкхени дешаш къестадара хьалхара цар бехктокхам лакхбарах. Цар теркалъю укх тІеххьарча хана Іоаяь партийни строительства опыт. хІанзарча Уставо дІадехараш Программа кердача редакце проектага хьежжа хургдолаш нийсду.

Уж партийни документаш дувцилга парте XXVII съезда ета кийчон лоархІаме этап я, дика вІаштІехьъяьннеи чулоацам болаши йода из, хьисап гуччахьеи корта болаши да цун, социалистически общество эргаяьккха тоаяра декхараши перспективаши коммунисташа, беррига къахьегамхоша кІоаргга кхетаяра гІо ду цо. Вай республике съезда хьалхарча документий проекташ ювцача хІанзле а лакъалаьцад 178 эзар совгІча къахьегамхоша, центральнии моттигерчеи органий цІерагІа цар еннай редакционни хьисапера дуккха предложенеш, критически замечанеш яьй, царех дуккхаярех хІанзле а де доагІар деш да.

Областной партийни организаци шийн XIX-ча отчетно-хоржамий конференце еннай дика вІаштІехьъяьннеи политически чІоагІъеннеи, КПСС ленински ЦК-ана гоннахьа айхха кхотаенна, парте хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдар духьа лоаттабеча къовсама кердача опытаца йІаьхий хинна.

Отчетни юкъагІара КПСС обкома гІулакхаш тІадерзадаь хиннад КПСС XXVI съезда, цул тІехьагІярча ЦК Пленумий, XVIII областной партийни конференце решенеш кхоачашъяра.

РЕСПУБЛИКА ЭКОНОМИКА ДЕГІАЙОАГІИЛГА ПРОМЫШЛЕННИ ПРОИЗВОДСТВАНА ИНТЕНСИФИКАЦИ ЯРА, ІИЛМА-ТЕХНИЧЕСКИ ПРОГРЕССА, САГА ФАКТОРА ХЬИНАР АЙДАРА ЛАРДА ТІА СИХДАР — ОБЛАСТНОЙ ПАРТОРГАНИЗАЦЕ КЕРТТЕРА ДЕКХАР

Экономикана партийни кулгал а деш, КПСС обкомо шийн болх вІаштІехьбаьхаб организационни, экономически, идеологически хьисапера мероприятеш бІаррча цхьа комплекс а яь вІашагІъювзаргйолчеи керттердар кхоачашдара — республика производственни потенциал ондаяккхара, пятилетка заданеш тІаийца социалистически декхараши кхоачашделга, экономика интенсификаце наькъа тІа йоаккхилга Іалашдара тІаерзаяь хургйолчеи тайпара.

Уж дешаш дувца уттадаьд пленумашкеи партийно-боахама актива собранешкеи, Іилма-технически конференцешка а совещанешка а, массаза а парте обкома бюро, секретариата, отделий теркама юкъметте лаьттал.

Республика промышленни производство дегІаахар доаха мехкдаьтта чакхдахареи хьадахареи объемаш лохъялар бахьан долаш нийсденна ча чоалханеча хьалашка лел. Цувца дувзаденна КПСС обкомо парте горкомийи райкомийи, юкхьанцарча партийни организацей, къахьегама коллективай низаш тІадерзадаь хиннад хьадоаккха мехкдаьтта тоъал лакхача боараме лоаттадара.

Отчет еча юкъагІа обкома бюрос ладийгІад къахьегамхошта юкъе беча организаторски политически балха тайп-тайпарча лостамех йолча «Старогрознефть» НГДУ, «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене парткомий. Мехкдаьтта ресурсаши мехкдаьтта продукташи алсамъяхара, парех халкъа боахаме кхомеи рациональнои пайда эцара чакхдоахача гІулакхех, Малхбузен-сибарегІеи мехкдаьттагазови комплекс дегІайоалаеча новкъостал доккхагІа дара даькъерча «Грознефть» объединене декхарех йолча парте Заводскойи Старопромысловскии райкомий отчеташка.

ДІадахача шин шера мехкдаьтта доахача шерагІа юкъекхихьай керда методаш, мехкдаьтта доалла моттигаш лахара юкъейихьай чІоагІа эффективни вибрационни спосабаш. Анисимова цІерагІча НГНПЗ болх бе йолаялийтай дизельни доагора дикал дикка лакхъе низ бола гидроочистка установка. Ленина цІерагІча ГНПЗ-е хьалъе йолаяьй еза мехкдаьтта бийдал чакхйоаха каталитически крекинга установка.

XVIII областной партийни конференце решенешка хьежжа КПСС обкомо леррагІа чакхдаьхад машиностроении приборостроении, микробиологии, моттигереи кхачани промышленность сихъяь дегІакхувлара тІадерзадаь гІулакхаш. Республика промышленни объемаш дІахо лакхъяра декхар кхоачашдара тІаерзаяь хиннай капитальни вложеней планировании царех пайда эцари, болх беш йолча предприятешта реконструкци яр, уж кхы тІа а технически кийчьяр, кердаяраш хьалъяр, производствои управлении вІаштІехьйоахилга эргадоахаш тоадар.

1984 — 1985 шерашка йоккхагІа хиннай «Промавтоматика» НПО Іилмаии производственнии потенциал, «Автоспецоборудование» яхача, радиотехнически, медицински инструментий, цхьайолча кхыча заводашка дукхагІа хиннай мощносташ. Грозненски биохимзаводе эксплуатаце дІаеннай премиксай цех. Хьалъе йолаяьй Къулбаседа Кавказе йоккхагІйола Гудермесски биохимически завод. ХІаьта дерригa а лаьрхІача цхьайтталагІча пятилетке промышленность дегІайоалаярга дІадахийтад 915 миллион сом, керттера фондаш 300 миллион совгІча сома дукхагІа хиннай.

Республика экономика дІахо дегІайоалаяра тІадерзадаь гІуланхаш чакх а доахаш, партийни комитеташа цоай практически гІулакхашка тІехь-тІехьа дукхагІа уйла тІаахийтай къахьегама коллективай лоархІам лакхбара, массаза а хьаллоац цар инициативеи творчествои, маьхера починаш а керда дІадоладаь дика гІулакхаш а. Цар къаьстта йоакхо еш я социалистически яхь — партийно-политически организаторски балхах дІахада йиш йоаца дакъа. Шерра яьржай «ХІара балха дийнахьа бухсоцаш хьахур алсамдаккха», «Коталон 40 шера — 40 хьинаре кІира». «КПСС XXVII съезда — хьинареча къахьегама 27 декада» яхаш девнзаш а йолаш лелаю къахьегама яхь. АвтоВАЗа коллективо дІадоладаь дика гІулакх хьаллаьцар 40 совгІча предприятеи организацеи, шийтталагІча пятилетка заданеел тІех дола декхараш тІа а ийца. Из бахьан долаш Нохч-ГІалгІай АССР промышленносто ханал хьалха кхоачашъяьй продукцена реализаци яра пхе шера план. Укх шера октябре кхоачашъяьй шоай пятилетка мехкдаьттахоша, планал совгІа 1 миллион тонн мехкдаьтта а даьккха. Мехкдаьтта чакхдоахача заводашка из чакхдахара эффективность лакхъеннай, дуккха а дукхагІа доах авиационни даьтташ, чІоагІа парафинаш.

Машиностроенеи приборостроенеи предприятеш дегІаахара темпаш лакхагІа я контрольни цифрашка лаьрхІа хиннарел, цар толаме кхоачашъяьй къахьегама овсарле лакхъяреи продукци хьаярга дІадодар лохдареи заданеш.

Цхьадола дика хІамаш карагІдаьннад транспорти бувзами дегІакхувлача. ДукхагІа хиннай керттера производственни фондаш.

Цунца цхьана ала доагІа, XVIII партийни конференце хьаоттадаьи хІанз дІадехар а хинна дІаэттан дола декхар — тІехьабусараш боацаш болх белга, кхоачаш ца деш диса хилар.

Продукцена реализаци яра план цхьанна а шера кхоачашъяц 0,5 процент гаргга ча предприятеша, 12 процент гаргга яраш лоархІаяц къахьегама овсарле лакхъяра заданеех, 20 процент совгІа яраш — продукци хьаярга дІадодар лохдара планех. ХІара йнълагІа йолча предприяте кхоачашдац договорни декхараш. Республика промышленносто контрольни заданеш кхоачашъяьяц производства объемаш лакхъ-

(Йистедоалар 2-чеи, 3-чеи, 4-чеи оагІош тІа).

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

(ДIахододар. Доладур 1-ча оагIо тIа).

яра темпашта, 1980 шерарчул уж лох а ялийта. Къахьегама овсарле лакхъяра пхе шера планаш а кхоачашъяйнза йисай. ХьалхагIа а санна дукха бехкаш доах транспортен бувзамеи предприятеех.

Анализо хьахьокх, цхьайолча предприятейн объединенейн болх во лелара керттера бахьан йолаш йолча производственни потенциалах кхоачам болаш пайда ца эцаш хилар долга. Масала, машиностроене фондаша юххьалур 6 процент кIезигденнад, оборудоване сменноста коэффициент, ма дарра аьлча, лакх ца луш йисай, 1,23 мара яц. Цхьа дакъа станокаш, цу даькъе «Красный молот», «Трансмаш» яхача, кхыча заводашка, тайп-тайпарча бахьанегIа эксплуатаци еш яц.

Оборудованех эффективно пайда эцара тоъал доккхий кхоачамаш сарцагIдоахаргда КПСС Центральни Комитето могаяьча Днепропетровски комбайнови завода опытагIа балха моттигашта аттестаци яро. Дика чакхъяьккхай из «Автоспецоборудование» яхача заводе (директор н. Л. М. Негинский, керттера инженер н. Г. П. Немухин). Завода парткомо (н. А. К. Голованов) хадданза ший тIахьожама кIаллоаттабу из болх. ХIара цехен бригаден хаьдда мероприятеш кийч а яь йийцай цехий коллективашкен парткомен. Из бахьан долаш алхха цхьан 1985 шера сов йолча оборудоване 33 единица хьагучаьккхай, 200 квадратни метр производственни моттиг мукъаяьккхай. Чакхбаьккхача балха экономически эффект 40 эзар совгIа сом хилар.

Цхьабакъда, хIанз а геттара дукха моттигаш я балха моттигашта аттестаци яра лерттIа уйла тIа ца йохийташ. «Электроинструмент» яхача заводе яьй алийта мара яьяц из: кхоачамбоацараш дIа а ядаь, цу тIехьа тIадам оттабаьб. Цеховой комиссей предложенеш йийцаяц, чакхдаха хаьдда гIулакхаш кийчдаьдац.

Партийни комитеташа, боахамий кулгалхоша кIоаргга кхетаданза даргдац, балха моттигашта еш йола аттестаци производство эргаяьккха тоаяра проблема комплексно къоастаяра новкъостал де дезаш йолга. Аттестаци-м оборудованена яь ца Iеш, дас санна кулгалде, гIулакх чийса вIаштIехьдаккха хара а ма йой. Тахан из дагадохийта безам боагIа директивни органаша еннача указанегIа аттестаци ерригача промышленни предприятешка хьатIадоагIача шера чакхъяла езаш йоландаь а.

Кхоачамболлаш эффективно пайда эцац керттерча фондех промышленноста кхыча доакъошка а. Технологически дисциплина дукха телхаярах, авареш ярах, цIераш ювларах, технологически установкаш ремонте сов дукха лоаттаярах пятилетка шерашка мехкдаьтта чакхдоахараша хьевннаяц дукха миллионаш сома маьха продукци.

Оборудованех рационально пайда эцара чIоагIа Iаткъ электрически сетащка эксплуатаци еча, электроснабжене даькъе «Грозэнерго» коллективаша дувлийта цIенхаштта кхоачамбоацараш.

«Грознефть» объединене болх сецарах, авареш, брак ярах календарни ханал диъ лагIа дакъа гIулакх доацаш йоаю бурув деттача бригадаша. Ремонт ярга хьежаш болх ца беш сайце латташ хул дукха скважинаш. Тохкамаи эксплуатаценеи лаьрхIа бурув тохара сухалаш отрасле эггара лохагIа я.

Мехкдаьтта доахилга 5 миллион тонна боараме лоаттадолла аьнна мехкдаьттахошта хьалхашка оттадаь декхар Iалашдара цар шоай кхоачамех пайда эцарца цхьана биззагIа пайда эца беза предприятей-смежникий низехи таронехи. Вешта, ма дарра аьлча, из декхар ерригача областной парторганизаце гIулакх а хинна дIаотта деза.

Коммунисташ, беррига къахьегамхой производства эффективность лакхъяра оарцагIа а боахаш, материальни ресурсаш рациональнои кхом беши дIаахийтара дешашта уйла дукхагIа тIаахийта яьннай партийни комитеташи юххьанцара парторганизацеши. Уж дешаш къоастадара тIаахийтай инженерно-технически болклой, рационализаторийн изобретателийн творчески уйла. Обкома бюрос мога а яьй, хьал а лаьцай укх шера кхояьча ресурсашца шин денал кIезигагIа йоацача хана болх бе аьнна хьалхалаттача коллективаша кхайкаяь инициатива. Белгалдоалаш хIама да, тахан, вай конференци хьаеллача дийнахьа, 50 совгIча предприятеша кхояьча бийдалцеи материалашцеи болх беш хилар.

Цунца цхьана ала доагIа, хIамаи кхом белга производство дIахо лакхъяра ресурсаш тела керттера хьаст а хинна хIанз а дIаоттанза хилар. Дуккхача предприятешка хьалхагIа а санна пайда ацараш къаенна технологеш я, сов дукха энергии материалаши дIалоац арахецача продукце. Масала, промышленносте хьаеча продукце объем соахка 0,7 процент лохъелар, хIаьта дIаяхийта материалаш 4,7 процент дукхагIа хилар.

ХIанз республике кийчъяьннай «Экономия» яха программа. Из парте областной комитета бюрос йийца а йийца, могаяьй. Программо Iалашде деза материальни ресурсай кхом бара даькъера пятилетка контрольни цифраш кхоачашъелга даь ца Iеш, царел тIехдовлга а. Партийни комитетий декхар сенах латт аьлча, из латт, из кхоачашъяра даькъера хIара городен районех, хIара предприяте, ресурсаш кхояра дешашта йолча халкъа депутатий Советий массазарча комиссей хаьдда гIулакхаш чакхдахар-а хьалхара хаьддача наьха персональни бехктокхам белгалбарах.

Халкъа боахама интенсификаци яра керттера стратегически рычаг а лаьрхIа оттадаьд парте Iилма-технически прогресс чIоагIа сихъелга. Республика партийни комитеташ, юххьанцара партийни организацеш керда техника, хьалхалатта технологи юкъекхахьара дешашна хьажац, предприятеш технически кхы тIа а кийчъяра боахамий кулгалхоша деча гIулакхашта тIахьожам лоаттабац ала йиш яц. ХIара шера караерзаю бIаьш цIераш йола керда машинаш, аппараташ, прибораш, тахан промышленносте болх беш я 400 совгIа механизированнии 20 совгIа автоматически линеш, комплексни механизаци яь я 200 цех, участок, производство, вешта аьлча, цу ерригнех а 30 процент. Отраслеви НИИ а вузий а коллективаша производственникашца цхьана дакъа лоац халкъа боахама тайп-тайпара доакъош чулоацаш йола Iилма-технически программаш кийчъеча.

Цхьабакъда, беча балха боарам вIалла аьттехьа а бац КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленумо, июне ЦК-а хиннача совещане дIадийхарашка хьежжа. Республика промышленносте геттара лохача темпашца лел предприятеш технически кхы тIа а кийчъелга, мело ю къаенна продукци производствера дIаяккхара, лоха да кердача техниках йола мероприятеш юкъекхахьарга дIаухийтача средстваша юхахьалур. Ахалел совгIа йолча керттерча фондаша болх бу 15 шу совгIа ха я, хIаьта цу цхьан ханна XI пятилетке уж кердаяхара коэффициент 6 процент мара яц.

Мехкдаьтта чакхдоахача промышленносте гIаьххача хана эксплуатаци еш я физически моральнии къаенна конса, парафинии производстваш, алькилироване установкаш. «Грознефть» объединене дех буровой гасосий, цементировочни агрегатий цхьаццадола тайпаш хувцилга е модернизаци елга.

Вай оохьо я Iилма-тохкамей проектнии организацей коллективаша эффективнегIа болх барга, лакхерча дешара заведеней Iилманхоша республика социально-экономически дегIаноалаяра дешаш къестадеча доккхагIа дакъа лацарга хьежа.

Парте обкома, горкомий, райкомий декхар сенах латт аьлча, из латт, Iилманхой, проектировщикий, конструкторий уйла хIанз дIадехараша ма яххара йола, республика халкъа боахама хиланза яргIоаца темаш кийчъяра тIаерзаярах.

Iилма-технически прогресс сихъяра декхараш цIенхашттан доккхийн хиларо дIадех партийни балха формех кхетаме пайда эцилга, уж тоаяра наькъаш хаддаза творчески лехилга. ГIучох, керда техникеи хьалхалатта технологии юкъекхахьара даькъерча администраце гIулакхашта тIахьожам лоаттабу комиссеш алсамъяьхача, йоккхийча цеховой организацешка уж вIашагIъехкача бакъахьа хила мег вай. Уйла тIаяхийта еза партийни комитеташка Iилман прогресса гIо ду советаш, къахьегама коллективашка саготагIа йола технически проблемаш къестаяра ханна йолен массазарен творчески бригадаш вIашагIйохкара.

Деррига а чулоацаш бола Iилма-технически прогресса хьокхам ба продукце дикал. Пятилетка шерашка кIезига хIамаш даьдац дикала управлени яра комплексни системаш юкъекхахьара. Уж тахан, ма дарра аьлча, халкъа боахама дерригача доакъошка йолаш я, цо йиш хилийтай лакхерча категорех йолча продукце удельни вес дикка лакхъе. Цхьабакъда, проблемаш къоастаяь яла укхаза а гаьна я. Дуккхача предприятешка хьалхагIа а санна арахец стандарташка хьежжа йоаца продукци. Алхха укх тIеххьарча 2 шера республика предприятешка 6 миллион гарггача сома санкцеш яйтай продукци дика ца хиларах. Промышленноста дукха руакъа дов брак бахьан долаш. ХIаьта а «Чечингушпромстройматериалы» яхача объединене, «Металлист», «Нефтехимзапчасть» яхача заводий, дуккхача кхыча предприятей партийни организацеша лерттIа уйла тIаяхийтац продукце дикал тоаяра дешашта. Управлене комплексни системаш юкъекхухьача хана формализм лелаяьй цига, цар керттера принципаш положенеш кхоачашъе езарашка дIакхачийтаяц, цудухьа эффект кIезига йолаш хиннай уж системаш.

«Парте, — аьннад КПСС ЦК Генеральни секретаро н. М. С. Горбачева ЦК-а хиннача июньски совещане, — чIоагIа хьаллоацаргба советски марка сий бахьан долаш лоаттабу къовсам, лира жоп дехаргда пассивни позицеш лоацарашкера, селлара сагота проблема къоастаяра новкъарле ерашкара». Из дIадехар кхетадеш хила еза республика партийни, советски, боахама органаш, арахецаш йола хIамаш чIоагIа тешамеи дикеи хилийтара къахьегама коллективаш оарцагIа а йоахаш.

Наьха санна тоаде дезаш да боахама механизми управлене организационни структурей эргаяьккха тоаяра деш дола партийни кулгал. Эксперимента хьалашка «Промавтоматика», «Оргтехника» яхача объединеней, электроремонтни завода коллективаша баьча балхо хьахьехад, бIарчча хьанийцача хозрасчетни отношенеш дегIаяхкаро цар гIулакхех хьахуларашта дика гIо даь хилар: йоккхагIа хиннай производства объемаши къахьегама овсарлеи лакхъяра темпаш, массаза а кхоачашъю договорашка хьежжа продукцена реализаци яра планаш.

Цунца цхьана, цхьаьккха тайпара масалаш а да. Масала, «Красный молот» яха завод кердача хьалашка болх бе кийчъяланза хиннай. Пачхьалкхен плана дукха хьокхамаш нийсданза хиннад. Вешта, наха а кхоачамболаш кхета а яьяц, дIатIа а ийцалл шоай мукъагIа хиларей къахьегама стимулировани яреи керда механизм. Из бахьан долаш эксперимент яле хьалхагIа беш хинначул вогIа болх бе яьнна завод.

Уж кхоачамбоацараши карара дувлийтараши дуккха а кIезигагIа хинна хургдар, нагахьа санна обкомо, цун отделаша (нн. Ю. В. Кузнецов, Л. К. Муратова), секретаро н. В. И. Дмитриенкос экономика отраслешкарча процессий кIоаргагIа анализ яьяларе, промышленность дегIайоалаяра проблемаш къестаяра дешаш дукхагIа тIатаIаши инициатива йолаши леладаь даларе, халкъа боахама лоархIамегIа йолча цу сферана кулгалдара партийни комитеташа беча балха эффективность лакхъяра наькъаш хьинарегIа лийха хиннадаларе.

Укх гаргарча шин шера республика ерригa промышленни предприятеш боахам лелабара кердача хьалашка яргья. Цу доккхача декхаро кIоаргга хувцамаш ца дича далийтац партийни балха тIа а, хIана аьлча, деррига хувцамий ховдамбоала йолча сага фактора да цун гIулакх. Тахан керттера установка я массе тайпарча гIулакхашца лакхера Iойсаль лохе кхаччалца ладрай хьахкалашкеи уйлашкеи эргало яр, порядокъ организованности овлангара дена тоаяр, къахьегама дисциплина чIоагIъяр.

Халахете а, дукхъал из тоъац цкъаза цхьайолча партийни комитеташта, боахамий кулгалхошта. Аьлча кхоачамба, укх шера прогулаш яр, болх юкъагIбувлар, администраце пурамагIа балха хьа ца ахар бахьан долаш промышленносте итташ эзараш сагаьдн балха ха яйна хилар. Из ха къаьстта дукха яйнай «Красный молот» яхача, Грозненски консервни заводашка, художественни промыслай объединене.

Производствана доккха зе ду кадраш балха тIара сов дукха хувцалуш хиларо. Къахьегами цунах тела махи дикагIа вIаштIехьбаьккхара, болхлой чуIеча моттигий — бытовой хьалаш тоадара, цар къахьегам лорабареи кхерамзлен техникаи йоакхо чIоагIагIа яра наькъаца массазара къахьегама коллективаш хьаллга эггара боккхагIача лоархIамера декхар санна лархIа деза партийни организацешa.

Къаьстта ала доагIа производства культурах. Каст-каста летть кадраш тоъац, специалисташ предприятешка чIоагI а беле совцац, болхлой хьинар лоха да, ахаш. ХIаьта цунца цхьана наьха болх бе безаш дола хьалаш теркалдац. Къахьегамеи производстваи культура лакх ца а еш, тахан хьалхалатта технологеш, роботаш, микропроцессорни техника, кхыраш юкъекхахьара тIахьехар — из да даьсса гIулакх леладар, кердача тайпара, хIанзарча тайпара болх булургболгах бола къахьегамхой тешам боабар.

Партийни комитетий низацш уйлей из проблема къоастаяра тIаерзаяро йиш хулийтаргья вайга производствана чухьара кхоачамаш кхы тIа а оарцагIдаха, къахьегамца кхетам балара эффективность лакхъе. Iилма-технически прогресс сихъярах йоахкача таронех биззагIа пайда эцара дикагIа кийча хила.

ЭРГАДАЬККХА ТОАДЕ КАПИТАЛЬНИ ГIИШЛОШ ХЬАЛЪЯРА ДУ КУЛГАЛ

Отчетни хана парте областной комитето даим бIарг тIалоаттабаьб капитальни гIишлош хьалъяра дешашта. Уж хан-ханнахьа дийцад парте обкома пленумашка, бюро заседанешка, республика партийно-боахама актива отраслеви собранешка, семинарашка, совещанешка.

Чакхбаьккхача организаторски массово-политически балхо йиш хилийтай республика гIишлошъяра-монтажни организацеша подрядни балхий боарама, къахьегама овсарле лакхъяра даькъера пхьайтталагIча пятилетка заданеш ханал хьалха кхоачашъелга Iалашде, планал совгIа наха чубаха цIенош, берий дошкольни учрежденеш, поликлиникаш эксплуатаце дIаяла.

Хьалхалатт ший пхе шера программа ханал хьалха кхоачашъяь массехказза КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК царара кара тела ЦIе байракх хьожаяь «Грозтрубопроводстрой» треста коллектив (управляющи н. Мугадаев, партбюро секретарь н. Дмитриев). Генеральни подрядагIа йола пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяьй Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене коллективо (начальник н. Исмаилов, парткома секретарь н. Джукаев), заданел совгIа цо карагерзаяьй 4,3 миллион сом капитальни вложенеш. Дикача хьокхамашца чакхйоаькх пятилетка «Чечингаастрой», «Грознефтехимремстрой» трестий, «Гидромеханизаце», «Центроспецстрой» Грозненски специализированни управленей, кхыча коллективаша.

Парте дуккхача городскойи районнии комитеташа цу даькъа деча кулгала боарам лакхбеннаб, эггара хьалха ала доагIа из Надтеречни, Гудермесски, Старопромысловски райкомех. Цу районашка тIеххьарча хана толаме кхоачашъю капитальни гIишлош хьалъяра пачхьалкхен планаш.

Цхьабакъда, хIанз а дукха да капитальни гIишлош хьалъеча цIенхашттара кхоачамбоацараш, пайда эцанза йола резерваш. Лоадам болаш яц цун боарамаш лакхдалара темпаш. КхоалагIа дакъа гIишлошъюи монтажни организацеш лоархIаеш яц планови заданеех. Хоадаьча ханал тIехьагIа дIател дукхагIа йола объекташ. Дуккхьала Грозне я хьалъеш латта 8—10 шу долаш йола 12 объект.

Дуккхача гIишлош хьалъеш латтача моттигашка лоха да къахьегам вIаштIехьбаккхар, машинаши механизмаши болх ца беш латташ хул, къахьегама дисциплина телхаю. Цу гIулакха белгальяьнна я «Чечингсельстрой» треста, «Чечингколхозстрой» объединене, СССР Минмонтажспецстроя Грозненски организацей, «Чеченингушводстрой», «Чечингавтодор» управленей подразделенеш.

Партийнии советски органаша хьалъеш латтача гIишлой, гIишлошъеча управленей, стройиндустре предприятей, проектни институтий боахамий кулгалхошеи юххьанцарча партийни организацешеи вIаштIехьдаьккхадац хьалъеш йолча объектий дикал лакхъелга. Хьалха а санна, гIожача тайпара телхаю технологи, проектех хьаянза а дIатела уттаю дукха объекташ ца деш дига хIамаш долаш а хул. ХIанз а кхоачам боллаш лакха бац республика Госстроя, проектировщикий, архитекторий оагIонгахьара гIишлон-монтажни балхаш архитектурно-планировочни решенеш дикал хила еззача боараме йолаш хулийтилга Iалашдарах бола лоархIами бехктокхами.

Стройматериалийн стройиндустрей промышленноста предприятей низалех бизза пайда ца ийбар бахьан долаш хIара шера дIакхачац гIишлонхошка 70 эзар кубически метр сборни аьшкабетон, 44 миллион етта кирпишк, 500 эзар кубически метр гаргга жагIа. ГIишлонхой царна эшаш дарашца Iалашбара гаргарча хана динза даргдоаца хIама да конструкцешии материалаши тайп-тайпарча ведомствай заводашка хьаяра республике чухь специализаци елга.

ГIишлош хьалъеча долаш дола дукха кхоачамбоацараш дикка доккхача даькъе дашха доагIаш да КПСС обкомо, цун гIишлон отдело (н. И. И. Алмазов), обкома секретара н. Е. В. Тумсоева партийни комитетех, юххьанцарча парторганизацеех кхоачам боллаш когIортолга ца еш хиларца, хIаьта, практико хьахьокхаш ма хиллара, боахама кулгалхошка гIолла гIулакхашта влияни е гIертарах боагIаш бола пайда балац.

XII-ча пятилетке 2,5 миллиард сом совгIа капитальни вложенеех пайда эца беза гIишлонхой коллективий, из да 30 процент укх пятилеткечул дукхагIа. Партийни организацеша, боахамий кулгалхоша дицдалийта йиш яц, белгалъяьча программа гIишлош еча производствана 16 эзар болхло кхы тIа чувига везалга дIадехаргхилар. Цунца дувзаденна хIанззе де дезар да шоай производства ерригача гIишлошъеча индустре база кийчъяраи эргаяьккхаран долча гIулакхий бIарчча комплекс лаьрхIа отта а яь, ханнахьа кхоачашъяр, хьалъеш йола гIишлош кадрашца Iалашъяра, царна лерттIа къахьегама, чубахача моттигий, бытовой хьалаш хьадара дешаш къоастадар.

Партийни организацей тIахьожам дилла лоаттабе беза гIишлош хьалъеча къахьегама овсарле лакхъяра, бригадни подряд, хьалха латта техникеи технологии юкъеяхьара. ЛерттIа лархIа йиш йолаш хIама дац гIишлош хьалъеча тахан кулгашца беча балха боарам 58 процентага кхоачаш хилар.

Парте обкомо, горкомаша, райкомаша, гIишлошъечарча юххьанцарча партийни организацеша де дезар да «Бригадираша - гIишлонхоша «Правда» яхача газете язъяьча письмох болча» КПСС ЦК, соцамо дIадехараш практически кхоачашдара тIателIа болх дIахо бар. ХIара гIишлонхочоа, монтажника йовза еза вай низкъала планаш бокъонца ха деза уж кхоачашъеча ше малагIа дакъа лаца деза, кIоаргга кхетаде деза из болхлочун профессиональни сийлен гIулакх санна.

АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКС — ТЕРКАМА ЮКЪМОТТИГЕ

КПСС обкомо къаьстта йоакхо еш дола хIама хиннад агропромышленни комплекс дIахо дегIайоалаелга, республика Кхачан программа кхоачашъелга.

Парте областной комитето КПСС горкомийи райкомийн, юххьанцарча парторганизацей организаторски политически болх тIаберзабаь хиннаб юртбоахама производства керттера декхараш кхоачашдара. Цу цхьан ханна маьхера дIадоладьраш, хьалхалатта опыт хьаллоацилгеи дIайоаржаелгеи отраслерча гIулакхашта хьалхара кадрашкара хьадехараши бехктокхами лакхбарца, балха практикин анализ из тоабергбола рекомендацеш кийчъярца, динза даргдоаца новкъостал дарца цхьана таръе гIийртад вай. Цу гIулакха Iомадьи обкома бюро дийцаи дар юрта боахаме хьаьчча производственни потенциалах пайда эцара Грозненски районни партийни организаце, районни агропромышленни объединенена кулгалдара КПСС Наурски райкомо, колхозашкеи совхозашкеи коллективни подряд юкъекхахьара парте Шелковской райкомо, массехк кхыйраша чакхлоаха гIулакхаш.

Укх тIеххьарча кхаь шера республика бIарчча хьайцача царел хьалхагIа дIададахача пятилетка шерашца нийсдича дукхагIа хиннад шера юкъера лаьрхIача доаха юртбоахама продукце деррига тайпаш (комсашкара дIайиккхача). ТIеххоачашъяьй пачхьалкхенга ялат, коартолаш, тхьамка, тха, шура, фуаш дохкара пятилетка заданеш. Оттаяьча планех лоархIаеш йола районаши боахамаши укх тIеххьарча шерашка тIехь тIехьа дукхагIа хулаш латт. Царех цхьадарашка цо йиш хилийтай 1981—1983 шерашка шоаш тIехьадисар юхаметтаттале. Назрановски районо кхоачашдаьд уж пачхьалкхенга ялат, коартолаш, шекара свеклаш йохкара, дулх, шура тха эцара: Шалински — ялат, генараш, тхьамка, шекара свеклаш, шура, тха эцара; Ачхой-Мартановски районо — ялат, дулх, фуаш эцара.

1985 шера Кхачан программо оттаьча рубежашка кхаьчаб юрта боахама къахьегамхой пачхьалкхенга ялат, паста-харбаз, шура йохкара.

Юртбоахама продукци йоаккхача республико толамаш дахар хоадамболлаш долча даькъе цу отраслена партийни кулгалдара боарам лакхбар бахьан долаш да. Из дегIайоалаяра проблемашка — лаьрххIаи хаьлдаи хьож КПСС Шалински, Назрановски, Ачхой-Мартановски райкомаш.

Колхозийн совхозийн дуккхача партийни организацеша шоай низаш кхетамца тIадерзаду юртбоахама производства эффективность лакхъяра. Масала, Сунженски района XX партсъезда цIерагIча колхозе партийни собранешка, парткома заседанешка каст-каста дувц кхай хьувкъам лакхбара, хий дехкача лаьттан гектаро хьалур алсамдаккхара, оттаяь планаши заданеши кхоачашъелга Iалашдара декхараш. ЛоархIамегIа йола производства участкаш коммунисташца чIоагIъяьй, къахьегамах бухсоцаш хьахулачунцара безам лакхбеннаб. Тахан ерригаш а хIана яц аьнна йолча боахама подразделенеша коллективни подряда хьалашка бу болх. ЧIоагIа уйла тIаахийтай боахама къахьегамхошта, къаьстта а хьайбаш лелдерашта хиланза даргдоаца къахьегамен салаIареи хьалаш вIаштIехьдахара. Цу дерригача хIамаша чIоагIа гIо даьд балха итогашта. Пятилетке цкъаи аххазен дукхагIа дохка яьннай колхоз пачхьалкхенга дулх. ХIара гектара тIара хьажкIий хьувкъам лакхбеннаб 24 центнергара 60 центнерга кхоачаш, къахьегама овсарле лакхъеннай.

Цу результаташа чIоагIа тешал ду массе метта юртбоахама продукци алсамагIа яхара йоккхий потенциальни таронаш хилара. Лаьтта леладара даькъе керттера декхар хила а хиннад, хIанз а да из дакъа чIоагIа леладелга, юртбоахама культурай хьувкъам лакха хулийтилга а уж дукхагIа гулъелга а. Цу даькъе боккхача лоархIаме хила дезаш да лаьтташта мелиораци яра йIаьххача ханара. КПСС обкома пленумо могаяь программа чакхъяккхар XII пятилетке 16 эзар гектар дукхагIа хилийта, 80 эзар гектар лаьтташ юхакийчде, мелиоративно тоадеи царна капитальни реконструкци еи еза Iай. Цар юха хьалур алсамагIа хилийтар духьа чакхдоахаш гIулакхаш да дIадувча лаьттай структура эргаяьккха тоаяра. Цу хана къаьстта уйла тIаяхийта еза ялатийна лаьрхIа хьажкIаш, бьцадаараш, люцерна, корнеплодаш дIаюв моттигаш шерьяра. Лаьтта леладелга дIахо дегIакхувлара перспектива ювз вай КПСС ЦК соцамо керттера лостам санна белгалъяь йола интенсивни технологеш юкъекхахьарца. Укх тIеххьарча шерашка цу гIулакха кIезига хIама даьдац партийни, советски, юртбоахама органаша. Парте областной комитетои республика Министрий Советои чIоагIъяьча программа тIа оттадаьд 1986 шера ялатийна лаьрхIа деррига хьажкIаш, дуга, 20 эзар гектар гурахьа дув ялаташ цу технологегIа кхеделга, цо йиш хулийтаргья кхы тIа а 40 эзар тонн гаргга ялат даккха. Хьалхашка оттадаь декхар реальни хилара чIоагIа тешал ду дуккхача районашкарча хьалхалаттарий опыто. Масала, вай цIи хеза болча хьажкIаш лелаераша Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхозерча ин. Кодзоевен Гелисхановен 100 центнер совгIа хьажкIаш яьхай.

Лаьтташта мелиораци яра планаца цхьана кийчъянза яргIоацаш лаьрхIар КПСС обкома бюрос сомий-бьцадаарий боахами люцерна фу доахилгеи — лаьтташ леладара даькъе республика юхь хила езаш йола отраслеш республике дIахо дегIакхувлара комплексно-целевой программаш.

КПСС обкома, ерригача областной парторганизаце гIулакхашка лоархIаме лостам хиннаб хьайбай боахам дIахо дегIабоалабар. Отчет еча юкъагIа керттера уйла тIаахийтай доахаией коа тIарча оалхазарийн продуктивность лакхъяра. Дулха промышленносте дIачутелача доахана дозал лакхлургда. Укх шера республике эггара хьалха хIара кхоабача Iаттагара йовккха шура юкъера лаьрхIача 2200 килограммага дIакхоачаргйолаш я. Из бахьан долаш детта доахан кIезигденнадоллаше а, дукхагIа хул йоаккхаш йола шура. Лакхденнад дIачутелача доахана дозал. Цу даькъа йоккхий пайда эцанза таронаш хилара тешал ду вай хьалхалаттарийн дикагIйолча шурий фермайн хьокхамаша. ХIанз укх сахьате кхо доярка — З. Хажбахмадова («Юбилейный» совхоз), А. Мустаева («Красный пахарь» яха колхоз), С. Ясаева («Московский» совхоз) — мара яц хIара кхоабача Iаттагара 5 эзар килограмм совгIа шура йоаккхаш. Цхьабакъда, хIаранахьа йоаккхаш 2 ферме йоакх 4 эзар килограмм, 17 ферме — 3 эзар килограмм шура. ТIаккха дIахо бIубенна дIахьалхашкахьа ахара во йоацаш таронаш нолаш я-кх. ХIаьта, нагахьа санна бIарчча хьайна хьайбай боахамах дувце, тIаккха тахан бокъонца корта а болаш лоархIаме экономически декхар а даь оттаде мегаргдолаш да укх пятилетке а тIехьа дотацех республике дулхи фуаши тIакхахьара отказ делга, дулхен шурийн продукци тIакхухьилга дикка кIезигденнад.

Из декхар кхоачашдаро дIадехаргда боахама чура кхоачамаш лахарен царех пайда эцареи производствана интенсификаци яра, фабрикайн комплексийн проектни мощносташ караерзаелга, предприятейн бахача наьхен гIонна дола боахамаш дIахо дегIадоаладара болх дикка чIоагIбелга.

ХIаьта а боахамашкарча материальнии къахьегамен ресурсаех вIалла аьттехьа а бизза пайда эцац. Масала, соахка 38 колхозой совхозой республике юкъера лаьрхIача кхебаьчул 5 центнери кхы а кIезигагIеи кхебаьб ялата культурай хьувкъам. Иззамо сурт гучадувл юртбоахама кхыча культурашка а.

Масала, Урус-Мартановски района «Солнечный» совхозо цхьайтталагIча пятилетка шерашка шозза гаргга дукхагIа дехкад пачхьалкхенга бьцадаараш. ХIара гектара тIара цар хьувкъам 156 центнер хиннаб. ХIаьта цун лоалахочо — «Гойтинский» совхозо кхоалагIа дакъа лохагIа боакх хьувкъам, пачхьалкхен план дуккхача хьокхамашта кхоачашъяц.

Хьокхамаш цу тайпара сов бе-бе хилара бахьан да, эггара хьалха, коллективашта партийни кулгалдара боарамаш тайп-тайпара хилар, тIехьадусача боахамий гIулакхий парте районни комитеташа кхоачам боллаш уйла ца яр.

Цу цхьан ханна партийни организацеша беча инициативни, кIоаргга уйла еча балхо, компетентни кулгало йиш хулийт производства кIоаргга доахка кхоачамаш хьалъайде, юрта хьаяьча производственно-экономически кадровии потенциало юха хьалур дуккха а дукхагIа хулга Iалашде. Ер да цунах дог тешадеш дола масал. «Советская Россия» яха колхоз я г. Грознена лаьла Комсомольское яхача юрта. Цига вахача болх булургболаш волча 1200 сагах массехк итташ саг мара хиннавац бьцадаараш кхедеча болх беш, вожаш балхаш де кхычахьа дIаихаб, шоай боахаме болх беш хиннаб. Балха низ республика кхыча районашкара тIакхувла бийзаб, духхьал цу гIулакхага хIара шера 200 эзар сом колхозин ахча дIа а ухийташ. Массаза а зенне хиннаб боахам.

Укх шера февраль бетта парте Грозненски райкомо колхозе вахийта могаваь керда председатель н. С. А. Амхадови (цул хьалхагIа РАПО председателалла болх беш хиннав из) парткома керда секретарь — н. Р. А. Бисултанови. Материальни ресурсаш яха гIертаргара ца а болабеш, вешта а шортта йолаш хиннай уж, сага фактора хьинар айдаргара, производство дикагIа вIаштIехьъяккхаргара дIаболабаьб цар болх. Юрта баха нах байзаб, массехк сход яьй уж гул а баь, партийнии организационно-пропагандистски активага гIолла хьехама болх баьб боахама гIулакхий перспективай хьакъехьа, ветераний совет вIашагIъеллай, бригадни подряд юкъейоалаяьй. ТIаккха царна тIехьа баьннаб нах. ХIанз колхозе болх беш Комсомольски юртара 700 саг ва, боахамо пачхьалкхенга бьцадаараш, дулх дохкара планаш кхоачашъяьй, рентабельни а хинна дIаэттаб из.

Кадраш хьахаржари балхаш тIа дIанийсъяри — парте юрта райкома эггара саготагIа дола дош. Колхозийн совхозийн кулгалхой — белгала вай дошо фонд. Лакха мах беи авторитет айеи еза аттa боапача председательски директорски балха хIара районе кулгалдеча кадрай стабильни корпус вIаштIехьа ялийтари чIоагIъялийтари духьа. М. С. Горбачева г. Целинограде партийно-боахама актива совещане къамаьл деш аьнна уж дешаш лоарзагIа ца доахаш кулгалдараи кхоачашдараи хьатIаэца деза вай. Цунца цхьана пачхьалкхен планаш тешшаме кхоачашъяра хьалхара кулгалхошнара доагIар дукхагIа хьадеха деза. ВIаштIехьа лархIа йиш йолаш дац, укх шера 39 процент долча боахамаша пачхьалкхенга ялат дохкара, 40 процент дараша — шекара свеклаш йохкара, 88 процент дараша — генараш дохкара планаш кхоачаш ца яр. Иштта хьадоагIа из шерагара шерага. Из бахьан долаш республико кхоачашъяц пачхьалкхенга бьцадаараш, сом, комсаш, генараш дохкара пхе шера планаш. ЧIоагIа тIехьайнсай Гудермесски, Малгобекски, Сунженски, кхыйола районаш.

Дуккхача колхозашкеи совхозашкеи хIанз а караерзаяьяц севообороташ, шортига юкъекхухь Iилманен хьалхалаттача практиканеи карагIдьннараш, прогрессивни технологеш, къахьегам вIаштIехьбаккхарен цунах мах телареи коллективни формаш, боахама расчет. Технологически дисциплина телхаю, из йоацаш хилча хетар хург ма дий аьнна даха дог доацаш а.

Теркал ца деш дисараш дукха да сомий-бьцадаарий боахаме. Хьувкъам лоха ба томатийн кхыча культурайн, уж кхееча шортига караерзаю хьалхалатта технологи, ма дарра аьлча, къоастадеш дац бьцадаараши сомий чуэцара балхашта механизаци яра, уж харжара дешаш. Мела дегIаух теплични боахам, къаьстта а Грозненски, Сунженски районашка.

Кхачан программа заданешка, дукха ха йоацаш КПСС ЦК-а юртбоахама продуктай ресурсаш алсамъяхаран баха нах кхачан товарашца Iалашбелга тоадаран еннача указанешка хьежжа бац общественни хьайбай боахам дегIаахара боарами темпаш. Шоашта еннача заданеех лоархIаяц цхьаццайола районаш, тоъал дукха колхозаши совхозаши. Масала, 1985 шера дулха план кхоачашъяьяц 12 процент боахамаша, шурий — 17, тхап — 18 процент дараша. Болх во бу чуоттадаь доахан кхоабача «Загорский», «Красноармейский» совхозаша. Укхаза чуоттадаь лоаттадеш дукхаза а 35—40 беттага кхаччалца ханаш йоахийт, хIаьта из бахьан долаш совнагIа дукха дIаухийт доакъари средстваши. Республике кIезига пайда эц сихха ондадувлача доакъой — хьакхарч лелаяра, жа леладара — кхоачамех, коа тIара оалхазараш леладара хьаьлча производственни мощностех. Наурски, Шелковской, Сунженски, Грозненски, Урус-Мартановски районий колхозийн совхозийн дукха партийни комитетий, кулгалхой вIаштIехьдаьннадац из дакъа дегIадоаладара хобаллал толам баккха.

Хьайбай боахам дегIабоалабара керттерча хьалех цаI да тешшаме доакъарий база хьаяр. Цу гIулакха кIезига хIамаш дац республике. Доакъарий клина структура тоаенай, дукхагIча лаьттащка дIаюв люцерна, рапс, кхыйола дукхабелкови культураш. Республика колхозашкеи совхозашкеи дикка чIоагIъяьй доакъараш дIаоттадаьни кийчдуи база. Цхьабакъда, хIанзалца хьа хиннача доакъараш кийчдара боарамо кхоачамбац общественни хьайбашта а наьха шоай доалахьарча доахана а. Цхьанна а шера чхоачашъяц йол, сенаж, силос, цу даькъе комбинированни яр а, доакъара корнеплодаши бьца хьоари кийчдара планаш. Цар дикал хIанз а лоха я, доакъарашца кхоачамболаш яц протеин.

Лакхе дийцачох гуш да, парте обкомо отчет еча юкъагIа аграрни секторе керттердар — юртбоахама продукце деррига тайпаш тешшаме дукхагIа доахилга, боахамашкарча потенциалах бизза пайда эцилга, пачхьалкхен планаш тешшаме кхоачашъелга вIаштIехьа ца даьккха хилар. Цун бахьанех цаI — чакхдаха оттадаь гIулакхаши программаши чакхйоахилга парте областной комитето кхоачам болаш леррагIа ца леладар.

Юрта боахамен кхачан промышленностен отдело, (н. С. М. Беков), КПСС обкома шоллагIча секретара н. Д. Г. Завгаева кхоачам болаш лакхбац гIулакхашта хьалхара юртбоахама ведомствай, АПК юртбоахама ведомствай, предприятей кулгалхой бехктокхам, дуккхача хьале шоашта дIатIаниду юртбоахама ведомствай кулгалхой компетенцех дола дешаш къестаделга. Цу гIулакхо бехктокхама кIалхарбоах уж. Цу наькъа тIа увтт парте дукха райкомашн горкомашн, боахамий кулгалхошкара доал шоашка а ийдеш. Керда дIадехараш теркал а деш, инициатива дукхагIа хилийта еза царга, цунца цхьана, тIадиллача гIулакха хьалхара жопи бехктокхами дукхагIа хьа а бехаш.

Апрельски (1985 ш.) Пленумо оттадаьраш кхоачашде а гIерташ, дукха ха йоацаш Центральни Комитето СССР Министрий Советои соцам тIайийцаб «Агропромышленни комплексана ду доал дIахо эргадаьккха тоадара хьакъехьа».

КПСС обкома, парте районнии городскойи комитеташа йоакхои теркои е еза юртбоахама производствана доал ду керда органаш вIаштIехьъялареи цар юххьанца дIадоладеча гIулакхийн, дийша, гIулакх довзаши инициатива йолаши бола специалисташ царна кулгалде боагIаргбола гIулакх де деза.

КПСС СОЦИАЛЬНИ ПОЛИТИКА ЧАКХЪЯККХАР — ПАРТИЙНИ ОРГАНИЗАЦЕЙ ЭГГАРА ХЬАЛХАРА ДЕКХАР

Областной парторганизаце даим уйла тIалоаттаяьй къахьегамхой вахара боарам лакхбарца ювзаенна йолча дуккхача проблемашта. КПСС обкомо партийни, советски, боахама органашкара хьадийхад наьха хьашташи царна эшараши кхоачашдара еш йола йоакхо массазарен лагI ца луши хулийтилга, цар деррига гIулакхех йоаллар гйолаш из елга.

XI пятилетка шерашка республике чуIеча моттигий хьалаш тоадаьд 24 эзар дезало, дикка йоккхагIа хиннай бытовой гIулакхий объеми товарообороти, дукхагIа хьаяь халкъа эша товараш. КПСС ЦК-ан Советски правительствай решенешка хьежжа тоадаьд тIемеи къахьегамеи ветеранаш социально Iалашбелга, къахьегамхой дуккхача категорей алапеш лакхдаьд.

Къаьстта социальни лоархIам болаш дола гIулакх лоархI КПСС-о чуIеча цIеной проблема сихагIа къоастаяр. Республике чIоагIа ира латт из. Халкъа депутатий г. Грозне районни Советий исполкомашка квартираш эцарах чуIеча моттигий хьалаш тоадараи очереде латт 6100 дезал. ХIаьта цу очереда шера дIахьожаераш 300 гаргга квартира маьа яц. Хаттар отт, тIаккха практически миштa Iалашберг бола ба хIара советски дезал къаьсттача квартираца е индивидуальни цIенца? XII пятилетке а дена дикка лакхъе еза чуIа цIенош хьалдара объемаш. Цу гIулакха реальни таронаш йолаш я. Вай дехар дарах СССР Госплано 1986 шера 2 миллион сома капитальни вложенеш кхы тIа а хьахийцай вайна моттигерча Советашка гIолла чуIа цIеной хьалдара. Цу ахчах пайда эцаро бокъонца йиш хулийтаргья пятилетка дIахорча шерашка цар объемаш лакхъяра. Цунца цхьана дикка дукхагIа хьалде доагIа чуIа цIенош хозяйственни способагIа

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIIАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

Овлангара денз тоабе беваш ба чуIеча цIенои фонд шии метта лоаттаяра беш бола болх. Машар бе мегаргбац квалифицированни эксплуатаци ца яр, ремонт шии ханнахьеи дикеи ца яр бахьан долаш из дукха телхаш хиларца.

Чакхдоахаш гIулакхаш доллаше а, леткъ йовхалцеи электроэнергецеи во Iалашбу яхаш. Шортига тоалуш да гIулакхаш городской транспорте.

Фусамий - коммунальни боахаме этта хьал дуккхача даьнъе партийнии советски органаша цунна кхоачам болаш нийсъостали теркон ца хилар бахьан долаш да. Бахача наха коммунальни гIулакхаш дикагIа дара тIаерзаяь дуккха решенеш, тIахьожам ца хилар бахьан долаш, йизза кхоачашъеш яц.

Из дакъа дIахо дегIадоаладарах дола вай декхараш боккъонца белгалдаьд цу дешах лаьца КПСС обкома бюрос, НГIАССР Министрий Совето, РСФСР фусамий - коммунальни боахама Министерства цхьана бавча соцам тIа. ХIара городеи районеи из кхоачашбара хьалда гIулакхаш чакхдаха а хIаьта партийнии организацеша уж шоай массазарча тIахьожама кIаллаца а еза.

Кхоачамбоацараш кIезига дац бахача наха бытовой гIулакхаш деча. Дизза кхоачашдац радиоаппаратурана, бытовой машинаштеи прибораштеи, мебела а цIагIа лелаеча кхыча хIамашта а ремонт яраи технически гIулакх дараи эша хIамаш.

Халахете а, дуккхача партийни комитеташа лерттIа уйла тIаяхийтац цу даьнъе. Масала, Наурски, Сунженски, Назрановски, Малгобекски райкомаша укх тIеххьарча шин шера цIаккха а дийцадац бытовой гIулакхаш деча предприятейи цар парторганизацейи балхах дола дош, цу гIулакха эша бахьанаш укхаза долаш дале а: районаша кхоачашъяц бахача наха гIулакхаш дара пхе шера заданеш, цар объемаш лохъяьй.

Республике чIоагIа болх бе беза торговли общественни питании дикагIа вIаштIехьъяккхара. Тахан бакъде дезаш да, цар материально-технически база мела дегIаухаш, гIулакхаш дара культура лоха, эцархочо юкъарчал доацаш тикаша ду гIулакхаш кIезига хилар. КПСС горкомашеи райкомашеи машар лелабу торговлеи общественни питанеи предприятешка партийни организацей лоархIам IотоIабаь, коллективашка кхетама болх мела оттабаь хиларца.

Мах беча организацешта хьалхашка цIенхаштта проблемаш латт корта бохабу малараш дохкилга кIезигдарца дувзаденна. Укх шера кIезиг дукха алсамдаьккхад кондитерски хIамаш, морожни, массе доаца малараш хьаделгеи дохкилгеи, 10 эзар тонн хIана дехкадац аьнна дукхагIа дехкад баьцадараш 3 эзар тонн — паста-харбаз. Цхьабакъда, из юкхьанца болха гIа мара бац бе безача цу боккхача балха тIа. ХIаьта хIанз а дукха моттигаш нийслу вайна сом-баьцадараш кхыметтел эггара дукхагIа хьадаьннача хана а уж доацаш, вешта цар товарни сурт а да эцархой къехкабеш. Рынке а ухаш, кхозза безагIча маьхах товар ца ийдича балац уж. ЦIенхаштта дош да из. Экономически долчара политически а хиле дIаотт из, цудухьа партийни комитеташа, торговле министерства, респотребсоюза, «Чеченингушплодоовощхоз» яхача объединене кулгалхошани н. М. А. Парагульгова, Х. М. Гуржиханова, М. М. Чочаева де йиш йолаш мел дола хIама де деза цу лоархIамеча гIулакха овлангара денз эргало яра.

ВIалла а кхоачам болаш яц халкъа эша товараш дукхагIа арахецара темпаш. ХьалхагIа хиннача конференце декхар оттадаьдар цхьаккха а юкъера ца йоаккхаш еррига предприятешка уж хьаделга вIаштIехьдаккха. КПСС обкомо, НГIАССР Министрий Совето доагIар кхоачам боллаш хьадийха ца хилар бахьан долаш из декхар кхоачаш ца деш дисад. Цу тIа а укх шера шоашта оттаяьча планех лоархIаьлц 15 предприяти. Из бахьан долаш торговлега дIанхаьчакц 8 миллион сома маьха продукци.

Республика социальни проблемай хьакъехьа дувцача хана, къаьстта уйла тIаяхийта безам бар са здравоохранени дегIайоалаяра. Карарча пятилетке хьалъьяй 1500 гаргга маьнги чуоттабаь больнични корпусаш, сменагIа 3 эзар саг чуэца йиш йола поликлиникаш, аптекаш, фельдшерско - акушерски пункташ. Цхьабакъда, XI пятилеткана кийчъяь хинна дарбан учрежденеш хьалъяра программа кхоачаш ца еш йисай. Масала, дарбан - профилактически учрежденеш хьалъелга юкъагIдаьккхад юрта боахама министерства, «Чеченингушвино», «Чеченингушплодоовощхоз» яхача объединенеша, «Грозэнерго» управлене.

Здравоохране материально-технически база кхоачам болаш ца хилар бахача наха медицински гIулакхаш дара боарама Iатк.

Укх шера КПСС обкома бюрос тIадиллараґIа парте районнии городскойи комитеташ хьежай стационарни медицински учрежденешка унахошта дарба дара гIулакх мишта вIаштIехьдаьккхад, цига порядок оттаяра тIадерзадаь хьалда гIулакхаш белгалдаьд.

Из болх лоацача ханара кампани хургйоацаш, системагIа, тIагIертта а цхьан хIамана тIаберзабаь а хила беза. XII пятилетке партийни органаш халданза тIахьожам лоаттабеш хила еза унахцIено лораяра объекташ хьалъяра, дарба дара учрежденеш медицински болхлой кадрашца Iалашъяра, бахача наха массанена а диспансеризаци яра йоккха программа.

УнахцIено лораяра проблемаша айхха дувзаденна латт гонахьара Iалам лорадара дешаш а. КПСС обкома бюрос хьажа а хьежа, могайр республика городашкареи поселкашкареи фо бIех ца далийтара дукхача доакъоех латта программа. Цу гIулакхашка XII пятилетке дIайохийта капитальни вложенеш 1,5-зза дукхагIа хургья. Уж оттадаь гIулакхаш кхоачашдича фо бIехдеш йола зене хIамаш хIама ца эшшаш кхоалагIа дакъа кIезигдургья. Из белгалдаьккхар дувнилге йоацаш кхоачашде гIорта еза партийнии советски органаш, из дара партийни влияне методех, советски законий низах пайда а эцаш. Цунца цхьана тIахьожама кIалъоттабе боагIа лаьтта эрози хиларах, хиши Iамарчи бIехдарах лорадара болх.

ИДЕЙНО-КХЕТАМА БАЛХАХ ХЬАХУР ДОККХАГIА ХИЛИЙТА

Социально - экономически дегIаахар сихдарца цахаддаш ювзаенна я идеологически балха даькъера парте программи установкаш.

КПСС ЦК дIадехараш тIара хьадоагIаш, парте обкома отта а яьй, кхоачаш а яьй цун эффективность дакхъяра гIулакхий шерра комплекс. Из деш вай гIийртар юкъара а доацаш, нахаца индивидуальни гIулакх леладе, къаьсттача сага, цун хьаштий, материальнии духовнии эшарий терко е, производствана интенсификаци яра, Iилма-технически прогресс сихъяра, рузкъан дукхагIа кхомбара, массе а участкашка организованности дисциплинеи лакхъяра, малар юкъе доаца вахара хьисап чIоагIдара практически дешаш кхоачашдара къахьегамхой тIаберзабе.

Обкома бюро решенегIа агитационни актива кадрашта аттестаци яро йиш хилийтар кхоачамболлаш кийчбенна боаца нах гучабаха а дIабаха а, дуккхача наха юкъе беча политически балха активистий мугIараш коммунисташца, производстве хьалхалаттарашцеи новаторашцеи хьалдиза. Лекцеш, беседаши политически информацеши тIехь-тIехьа дукхагIа хьаддагIа, наха гарга а довзаш а долча бакъдарашцеи масалашцеи, къахьегамхой производственнии общественнии хьинар айлара влияни ергйолаш я уттаю. НонагIо дакъа лоац цу гIулакха юкъе парте, тIемеи къахьегамеи ветеранаша. ТIехьа тIайоагIача хана а идеологически балха тIа, партеи халкъеи сий долча традицешца, кагирхошта кхетам луча биззагIа пайда эца беза цар йIаьхийча опытах.

Парте обкомо, горкомашеи райкомашеи хьинарегIа дакъа лаьцар вай кулгаллу кадраш политико-кхетам балара балха хьинарегIа юкъеозара.

Практико хьаьй уж къахьегача коллективаша ювзара пайдане дукха формаш: цаI дола политденош, идеологически планеркаш, «гергача истола тIа» вIашагIкхетараш, гуччахьарча письмои деноош, н. кх. дI. Наха дика тIаэцаш да «Грознефть» объединене генеральни директора Р. М. Хачатурова, республика Госплана председателя А. А. Мальсагова, юстице министра И. А. Албастова, «Промавтоматика» объединене генеральни директора А. А. Опришкос, дуккхача кхычар къахьегамхошта хьалхашка ду къамаьлаш.

Берригa идейно-кхетам балара болх тоабара геттара йоккха влияни яьй Коталон 40 шу, стахановски болама 50 шу дизара кийчо ярои белгалдаккхарои. КПСС XXVII съезда даха ма доагIара накъадахара хетадаь экономически, идеологически организационнии хьакъехьа тайп-тайпара дола гIулакхаш даро.

Из бахьан долаш чIоагIлу дисциплина, нийсагIа хиннай къахьегара ритм, кIезигленнад корта бохабу малар мелилга. Бакъда, цу хулаш долча хувцамех кхоачамбаь Iе йиш яц вай. Из хьалхара баьккха гIа мара бац. Болх дIахо а бе беза, кхы а тIагIерттагIа, леррагIа.

Керттера декхар да идеологически воздействе ерригача формашца нах психологически нийсача новкъа бахар, цар хьакъали безами дикагIча оагIорахьа баккхар, кердача тайпара — майрра, инициативнии творческии, гIулакх довзаши берригa низ дIалуши хилара цар безам тIабахийтари гIулакхаш лайтари. Бакъда, цу тайпара идеологически болх вIаштIехьбоаккхилгеи оттабелгеи хIанз а ледара леладу. Цу балха тIа кхоачамболаш пайда эцац политически дешара, устни политически агитаце, лекционни пропаганда таронех. ХIанз а йизза дIаяькхаяц формализми шаблони, парадности каьхаташ дукха язделгеи, начетничествои вахарах дIакъаьста хилари, вешта аьлча В. И. Ленина ма аллара, «дийна гIулакх духхьал чиновничьи хьисапе дувш» мел дар. Ленински, МагIалбика, Урус - Мартана районий дуккхача парторганизацешка политически дешара системе занятеш ханханнахьа ца хулаш, пропагандисташ царга кхоачамболлаш кийч ца луш, дуккхача даькъе вахарца бувзам боацаш хул.

КIезига дац кхоачамбоацараш экономически дешар хьехача а. Хозрасчет, коллективни подряд санна дола дешаш Iомаду дукхагIча даькъе чулоацам боацаш, тIагIолла, коллективай балха йоагIаш йола анализ ца еш. Цхьайолча моттигашка вIалла юкъейоалац дешара дикагIйола формаш, пропаганда средстваш. Из доагIа юрта боахама, мелиорацеи хин боахамеи, моттигерча промышленноста министерствай, Грозненски швейни объединене предприятештеи организацештеи, кхыча цхьаяраштa а.

Ер шу доладеннача юххье обкома бюрос могайир КПСС Заводской райкомеи Гудермесски горкомеи лекционни пропаганда эргаяккхара опыт. Бакъда, дуккхача партийни комитеташа пайда эцац цох, хьалха а санна цIенхаштта кхоачамбоацараш хулийт лекторски объединенешта кулгалдеча.

Ледара пайда эц гойтара агитаци санна йолча кхетам балара оперативни, дикача средствах. Укх шера апрель бетта парте обкомо КПСС ЦК «Плакат» яхача издательствана цхьана гойтара агитаце семинар йир, агитационно-изобразительни средствах дикагIа пайда эцара хьадда мероприятеш оттайир. Бакъда, цхьаболча вай болхлоша из хIама бехктокхаме ца хетарах белгалъяь мероприятеш кхоачашъяц.

Вай лакхе дийцар цаI долча политденоех, цар йоккхача эффективностах. Цхьабакъда, вайна мегадац берригa кулгалхой царна юкъе дакъа лоацаш хилийта. Къахьегамхоша вIашагIкхетарах цхьайолча хана къехкаш ва «Чеченингушвино» объединене начальник А. М. Конев «Грознефтеоргсинтез» объединене генеральни директор В. З. Мельниченко, бытовой гIулакхаш дара министр А. Н. Инуркаев, машиннаькъа Грозненски отделене начальник А. Я. Спиридонов, республика юрта боахама министр М. А. Арбиев, кхыбараш. Ла йиш яц цхьабола докладчикаш къамаьл дара ма боагIара ца кийчлуш, даьча хаттарашта саг тешаргвола жоп ца луш, нахаца тешамеи гуччахьареи къамаьл доацаш хилар. Массаза а кхетадеш хила деза къахьегамхошта хьалхашка къамаьл дар, цар хьаштийи эшарийи чIоагIа терко яр — из ЦК июньски (1983 шера) Пленуме белгалдаьккха ма хиллара, кулгалхочун дикаоагIонаш миштай хьожа, из нах кхотабе, уж шийна тIехьабаха мел ховш ва тохка хIама хилар.

Идейно - политически кхетам балара болх дика вIаштIехьбаккхара партийни организацешта доккха новкъостал де декхарийла ба вузий общественни Iилмай кафедрай преподавателаш, истореи социологеи филологеи института Iилманхой.

Отчетни юкъагIа КПСС обкомо массаза теркам тIабохийташ хиннад пролетарски интернационализман советски патриотизмаи йохаргйоацача принципий уйланца кхетам балара. Цу дешашка дуккхазза а хьежад пленумашкеи бюрои. Хьалда къовсам лоаттабаьб местничествоца, национализмацеи шовинизмацеи, реакционни традицешца а обычешца а, вIашагIтехай дуккхача къамех болча наха къахьега коллективаш хьаяра опыт. Ира критика йир событеш нийса ца ювцаш, кхыдола гIожа хIамаш нийслуш дешареи кхыдолчеи литературе хиннача гIалаташта.

Хьинаре дIайинхьар идейно-политически, интернациональни, атеистически кхетам балара хьакъехьара КПСС Нохч-ГIалгIайн Къулбаседа-ХIирийн обкомаша цхьана яь мероприятеш. Дагестанеи Черсий-Балкхаройчени партийни организацешца цу хьакъехьа бу болх чIоагIбаьб. Тахан, бокъалдар аьлча, вай республика хIара городон районон яхь лелаю лоалахарча вежарашха йолча республикай городашцеи районашцеи айхха тайп-тайпаре бувзамаш леладу.

Цу дерригне а таро хулийт интернациональни кхетам кхы а дикагIа бала, мехка кхыча областашкеи республикашкеи хьаIайнача опытах шерра пайда эца.

Берригa из болх тоабара боккха низ белар Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа советски халкъо яьккхача Котален 40 шу дизара кийчо ярои из дездарои. Предприятешкеи дешара заведенешкеи кхы тIа хьалъй интернациональни доттагIала 287 клуб, тIемеи къахьегамеи сийлен бIаьш йола музеяши уголокаши, массанахьа а чакхдаьлар кагирхой парте ветеранашца, тIемеи къахьегамеи турпалашца вIашагIкхетараш.

Цунца цхьана цу гIулакха тIехь кхы а цIенхаштта кхоачамбоацараши дизза дисараши да. Дика ховш да националистически дIалхача замах юхедиса кхыдолеи во хIамаш доахкараш белгалара нах болга. Новкъа хете а, из хIама цкъаза дицлу вайна, дукхагIча даькъе дуккхача наха юкъе мероприятеш ярца кхоачам бу. Масала, МагIалбика районе кIезига хилац массе а тайпара фестивалаш, интернациональни сайренаш, доттагIала деноош, кхыдараш. ХIаьта индивидуальни болх бац, из бахьан долаш цIенхаштта гIалаташ а дувлийт. Из ала доагIа парте Сунженски, Советски, кхыйолча райкомех а.

Интернациональни кхетам балара эффективность дуккхача даькъе тийша я вай беча Iилма-атеистически балхах. Ди Iилман мировоззренена духьалара хIама да, социальнии духовнии прогресса, шоай ха яьккха яьнна традицеши обычеща, националистически кхыдолеи дIаяхача замах юхедиса во хIамаш дIалахара йола духьале я. Нохч - ГIалгIайчене хIанз а дикка дукха нах ба динах мукъабаланза. Вай декхарийла да боккха идейнии нравственнии кхетам бола керда саг, патриоти интернационалисти хьалхъвара дола эггара лоархIаме хьал хиларах тарра. Iилман атеизма уйланца къахьегамхошта кхетам лулга ма могга тоаде.

КПСС Централъни Комитето лоаттадеча новкъосталцеи цо хьаллоацаш хиларцеи чIоагIало а лувцаш, областной парторганизаце кIезига гIулакхаш даьдац атеистически болх тоабара, цун Iилман боарам лакхбара, наха цо еш йола практически воздействи чIоагIъяра. Цхьайолча моттигашка карагIдаьннад закона духьала а долаш дина гIулакхаш дара нах гуллулга соцаде, реакционни новкъа баьннача, экстремистехи фанатикехи лаьца йола хига йоагIа общественни уйла хьахилийта. Дина объединенешта порядок оттаю, культех дола законодательство леладара тIахьожам чIоагIбаьб.

Иштта дале а атеистически балха эффективность лакха яц ала доагIа. Динах юхедисарий кIийлен тIа кIезига дац во гIулакхаш. Бакъда массаза а алац царех принципиальни доагIар. Цул совгIа, динца товш боахамий кулгалхоша, интеллигенцех болча наха, кхыметтел КПСС членаша а гIулакхаш леладеш моттигаш я. Масала, Ачхой - Мартанеи Советски районашка берашта дина догмаш Iомаеш хиннай. Надтеречни, Шаьла, кхыча а районашка боахамий кулгалхоша дина дезача деношка «еза моттигаш» оалача бахара наха паччахьалкхен транспорт тийннай. Цхьайолча юрташка ди лелабераш гIерт кагирхошта йола шоай влияни лакхъе, законагIа доаца культови гIирсаш хьаде, Iадатои шариIатон ма яххара дезала - бытовой гIулакхаш къестаде.

Уж тайпа хIамаш цIенхаштта совцаде деза, законаш телхадераш ловргбоаца хьал оттаде деза, из дара пайда эца беза кхетам балара, хIаьта хиланза яргйоацача, административни воздействи яра ерригача формех, царна духьалбаккхара вIашагIтоха беза партийни, советски общественни организацей низ.

Атеистически кхетам боккхагIа пайда лургболаш хилийтара, цкъа-дале, теркам тIабахийта харжа беза Iилман атеизма пропагандисташ, теркалбе беза уж кийчбалара боарам меттел, цар нравственни гIулакхаш а вахара опыт а. Уж атеистически балха лоархIам бовза авторитетни нах хила беза. ШозлагI-дале, моттигерча къамех болча специалистех йола атеистически кадраш дукхагIа юкъеоза еза. КхозлагI-дале, биззагIа пайда эца беза бахача наха юкъерча динах тешарашта халданза воздействи яра эггара дикагIа тIакхача йиш йолча таронех, царца цхьана литературах, искусствах, кинох, клубни учрежденеех, динах тешаращца беча индивидуальни балхах. Юххера а эргадаьккха тоаде деза идеологически балха эггара лоархIаме йолча цу участкана партийни кулгалделга. БоккхагIа лоархIаме да цу балха тIехь динах тешарашца дукхагIа бувзами терками хилар. Дицдалийта йиш яц царна юкъе хьаьнала, къахьегаш, советски законаш леладеш, патриотически уйлаш йолаш къахьегамхой кIезига ца хилар. ХьинарегIа бе беза массе а тайпарча цIур бехкара, провокационни дувцараштеи дагалувцараштеи духьалъотталургвола саг хьахилийтара бола болх. Цу гIулакха тIехь ца деш дитачох тIехьагIа во дар даргда.

КПСС ЦК указанешка хьежжа, областной парторганизаце отта а дир, кхоачаш а ду кагирхошца бу кхетама болх тоабара тIадерзадаь дола гIулакхаш. Декхар латт уж шеко йоацаш кхоачашдарах, хIара къона саг коммунизма гIулакха, социалистически Даьхенна чIоагIа мутIахьа хулга, цунна карагIдувлар дебадаь ца Iеш, эшшача моттиге уж майрра лораде кийча хулга а Iалашдарах.

Дунен халкъашта юкъе чоалхане эттача хьало. Советски Союза духьала империалистически низаша зуламе агрессивни дагалувцараш партийни комитеташкара дIадех граждански оборона дешай халданза терко елга, оборонно - массови балха, къахьегача коллективай, заведенеи эскара доакъошцара шефски бувзамаш массе а оагIорахьара дегIадоггладара дукхагIа теркам тIабохийтилга.

Областной парторганизаце деча дерригача гIулакхашка лоархIаме моттиг дIалоац массови информаце средстваша. Дукха я экономика, кхетам балара, культура хьакъехьа долча актуальни дешай хьакъехьа пресса, радиоси телевиденеи яь корта бола а шоаех нонагIо пайда баьнна а выступленеш.

Цунца цхьана геттара йоккхача потенциалах кхоачам болаш пайда эцац. Боахамеи культураи вахара цхьадола керттера дешаш ма доагIара дувцац.

Массови информаце средствай кулгалхоша дукхагIа теркам тIабахийта беза материалаш дикагIа хилийтара, творчески коллективай хьинар айде деза вай общественна гоама - дола гIулакхаш дIададахара, советски наьха нравственни лардаш мелъеш, вай дIахьалхашка гIолга юхаувзаш мелдар дIададаьхара. Цига кIезига лоархIам болаш дац кулгалхоша масал гойтар. Цхьабакъда, вайна корабергбац республикански газеташ тIа выступленеш яь обкома секретараш, Министрий Совета председателя цун заместителаши. ХIаьта бехктохкамеча болхлоша шоаш массови информаце средствай балха юкъе дакъа лацар — из цар кулгалдеш хилара цхьа форма ма йий.

Общественни кхетам эргабаьккха тоабара кердачи дIадехараша ма аххара, наьха психологи хувцара, негативни гIулакхашта духьала къовсам лоаттабеча лоархIаме дакъа лаца декхарийла я вай творчески созаши организацеши культураи спортеи учрежденеш. Цу тIа дерзаду вай советски наьха нравственнии физически унахцIено чIоагIъяра тIаберзабаьча «Клубни учрежденеехи спортивни сооружененехи дикагIа пайда эцара гIулакхех» болча КПСС ЦК соцамо.

Отчетни юкъагIа КПСС обкомо белгала теркам тIабахийтар цунна. Литератураи искусстваи произведеней идейни чулоацамаи художественни боарамаи ю партийни влияни чIоагIъяьй. Укх тIеххьарча шерашка писателий А. Бокова, М. Лужина, Р. Ахматовай произведенешка, Лермонтовеи Х. Нурадиловеи цIерагIча театрий цхьайолча спектаклашка, концертни программашка, республика художникий полотнашкеи скульптурашкеи хьалда хоуш я граждански позици, уж патриотизмаи интернационализмаи уйлаех йиза я.

Шерагара шерага дукхагIа хул физкультураи спортеи занятеш еш бола нах. 280 эзарнел совгIа бола болхлой, гIулакхега нах, цар дезалхой «УнахцIено» яхача группашка занятеш еш туризми производственни гимнастикеи еш ба. г. Грозне бахача наха шерра дIакхухь физкультурно-унахцIено тоаяра шоаттадеош.

Цхьабакъда, моттигашкарча гIулакхаша тешал ду культураи спортеи органаша, профсоюзни комсомольски организацеша культурно-массови спортивнии болх тоабара вай йолаш йолча таронех биззa пайда ца эцаш хилара. Дикка дукхача хана яьсса хул клубаши культура цIенoши, спортивни залаши стадионаши, ловза майдаш, нах бахача моттигашкара берий клубаш.

Отчетни юкъагIа парте областной комитето боккха теркам тIабахийтаб юкъарча образованеи профессиональнии школа реформа. Керттерча лостамаша дIадехараш кхоачашдара. XI пятилетка шерашка 7,5 процент дукхагIа хиннаб хьалкхеоа аттестат луш арахийца дешархой. 43 эзар дешархочо болхлой професси Iомаяьй. Халкъа образоване дешара материальни база чIоагIъеш болх дикагIа баьб. Республика профессионально-технически училищаша 73 эзар гаргга квалифицированни болхло арахийцав, хIаьта 29 эзар специалист — лакхерчеи юкъерча лаьрхIачеи дешара заведенеша. 1985 шера Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен педагогически институто эггара хьалха арахийцав хьехархой. Вайна бокъонца холелар педагогически кадраш кийчъеча цо лоаца дакъа. Республике хьалха дIадаха дешара шу долалуш хIама ца эшшаш цхьа эзар хьехархо ца тоъаш хиннача метта, тахан 390 хьехархо мара вац ца тоъаш. Тешшаме лархIа лоагIа укх гаргарча шерашка хьехархой ца тоъаш хилар вайцига дIаларгдолга.

Из иштта дале а реформа кхоачашъеча, лакхереи юкъереи квалификаци йола кадраш кийчъеча хIанз а кIезига дац кхоачамбоацараш, къоастаянза йола проблемаш. Дукха ха йоацаш КПСС обкома бюро хьежар Заводской районе школьни реформо дIалехараш мишта кхоачашду. Гучадаьлар низ бола промышленни потенциал йолча районе дешархошта ерригаш а 165 мара балха моттиг кийчъяь ца хилар, ахаш йолча школаша мара предприятешца бераш къахьега Iомадара договораш яь ца хилар, къоастадаь дац уж мастераштеи хьехамчаштеи тIачIоагIлара дешаш а. Практически иштта хьал да республика ерригача районашка а. Из хьахиннад дешархой хIама хьадара, общественни пайдане къахьегара уж кийчбара боахамий кулгалхойи педагогически кадрайи дола гIулакх овлангара хувца КПСС обкома отделашта, партийни комитеташта ца магарах.

Вайх хIаравар кIоаргга кхетадеши довзаши хила веза республика экономика сихъяь дегIайоалаяра декхар кхоачашдергдараш тахан школьни парташ тIа багIараш болга. Нагахьа санна къахьегам безалургбола - уйла, общественна долча беркато къахьега дезара хьашташ цар хургдолаш вай царна кхетам ца лой, вай царна дуккха дараш кхоачаш ца хулаш дусаргда.

Дукха кхоачамбоацараш да сайрийнарчеи заочнии школа балха тIа а. Цига образованех дола документаш доаца, цхьаннахьа а болх беш боаца кагий нахи мехкарийи дIайнбеш моттигаш кIезига яц.

Кхоачамболлаш йоакхо яц профтехобразоване системе болхлой кадраш кийчъяра. Училищеш йистеяьха дуккха бола нах шоаш хьожабаьча дIаболхац, производствана тIачIоагIбац. Из да педагогически коллективай дешар хьехара, кхетам балара балха тIа цIенхаштта гIалаташ хинна хилар. Хьалъеш латтача кердача предприятешта, йолаш яраш шеръеча хьатIайоагIача пятилетке кхы тIа эшаргва 40 эзар болхло. Уж кийчбара хIанз а керттера я къахьегама резерваш.

Республика экономически социально-культурнии вахаре къаьстта моттиг дIалаца декхарийла я лакхерча дешара заведеней коллективаш. Цар кхоачамболлаш лакха йолча Iилман а педагогически а потенциало — 30 доктора, 416 Iилмай кандидата, йоккха квалификаци йолаш бIаьш болча преподавателаша йиш хулийт специалисташ кийчбелга дикка тоадар меттел, республика общественно - политически вахара идей генератора гIулакх лакхерча школага кхоачашдайта а. Бакъда, вузашка хулаш йолча процессай анализ йича хьахьокх уж декхараш дизза кхоачашдеш ца хилар.

Дешар хьехареи кхетам балареи процессашка цIенхаштта кхоачамбоацараш хилар да вузашка дийша баьннача дуккхача специалистий профессиональни боарам лохв хилар, общественни декхар бехктокхаме гIулакх ца хеташ уж хилар.

Парте обкома, райкомий, горкомий декхар да юкъерчеи лакхерчеи дешара школа балха тIа дола кхоачамбоацараш дIадоахаргдола хьалда гIулакхаш чакхдахар.

Партийни комитеташ декхарийла я школай, профтехучилищай, техникумий, вузий вахара хIара денна чулоацам кIоаргагIа бовза хьажа, Iилман кIийленаш дешархошкеи студенташкеи кIоаргагIа Iомаяйтара, коммунистически чIоагIа кхетам болаш, вахара хьинаре позици йолаш, вай социалистически Даьхе езаргйола дог-уйла долаш кхетам луш уж хьалкхебара юххьанцарча педагогически коллективай бехктокхам айбе. Доклада ер раздел чакх а йоаккхаш, самокритично мукIарал де безам ба са идейно-кхетама балха тIа хинна кхоачамбоацараши ца деш дисараши дуккхача даькъе нийсденнад КПСС обкома идеологически отделий (нн. Тацитов А. И., Громов П. И.). Сийханов Р. А.) оагIонгахьара, пленумий, активай собранеи решенеш, Iилман-практически конференцей, семинарий, иштта кхычар дуккха йола рекомендацеш кхоачашъяйтара парте обкома секретара н. Яндиева З. А. кхоачамболлаш тIахьожам ца лоаттабарах. Массови мероприятешта тIехьа а баьле цу отделий болхлой моттигашка нахаца хоадамболлаш бе безача балха юстара бувл цхьайолча хана, хIанз а тIехьа КПСС райкомашта, юххьанцарча партийни организацешта хоадамболлаш дола новкъостал кIезига ду цар.

ЧIОАГIДЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЗАКОННОСТИ ПРАВОПОРЯДОКИ

КПСС ЦК-и XVIII областной партконференцеи соцам кхоачаш а беш, парте обкомо отчетни юкъагIа цхьадола балхаш даьд правоохранительни балха партийни кулгалдела тоадара тIадерзадаь. Республике правопорядоки социалистически законности чIоагIъяра комплексни план мишта кхоачашъю яха дош дувц ханханнахьа бюро а секретариате а. Социалистически доалахье лораяра болх халданза обкомо теркалбеш ба, из бийцар республика партийни актива собране а.

Тоабаьб предупредительно-профилактически болх, бокъонаш телхаелга шии ханнахьа гуча а доахаш, дIадоах Надтеречни, Шелковской, Урус-Мартановски, кхы цхьайолча районашка. Укх шера 1700 совгIа йолча къахьегама коллективе (ерригнех 51 процент йолча) уголовни бехктокхаме оза йиш йолаш цхьа моттиг нийсъалийтаяц.

Цхьабакъда, хIанз эттача хьале правопорядок чIоагIъярай негативни процессаш ца нийсъалийтарай КПСС ЦК дIадехараш дизза кхоачашдеш бац партийни комитеташа, халкъа депутатий Советаша, правоохранительни органаша беш бола болх. Социалистически доалахьеи тIакхувда моттигаш нийсъялар къаьстта чIоагIа оарц дакхха дезаш гIулакх да. Республике хIара шера паччахьалкхенна дикка зе ду хIамаш лечкъаярах, недостачаш ярах, материальни маьхленаш толхаярах, доахан доврах. Керттерча даькъе из нийслу хIама лочкъаяра аьттув бола моттигаш дIакъовлара цхьадолча боахамий, учрежденей, организацей кулгалхоша эсала болх беш хиларах, къаьстта а Шалински, Октябрьски, Малгобекски, Грозненски районашка. Паччахьалкхен а общественни а хIамаш лечкъаяра, талхийтара бехке болча кулгалхой хьакъехьа либерализм лелаеш моттигаш нийслу КПСС горкомаша, райкомаша, горрайисполкомаша. Юрта боахама, моттигерча промышленноста, бытовой гIулакхаш деча, торговле министерствашка потребительски коопераце де деззаш дола балхаш даьдац контрольно-ревизионни болх тоабара, товаро-материальни маьхленаш лоаттаечеи царна учет лелаечеи порядок хилийтара.

МВД кулгалхоша а парторганизацеша а тоабаьбац БХСС служба болх. Социалистически доалахье лораелга Iалашдареи паччахьалкхен дисциплина нийса лелаяреи законаш кхоачашдайтара прокурорски надзор хIанз а тIехьа шийгара доагIаш дар деш яц.

Коммунизм хьалъеча Iалаьмате доккха зе ду спекуляцеи кхааш ийдарои. ГIулакхерча наха юкъе хIанз а болаш ба хIамилгаш йоахараш. Из санна йола моттигаш нийсъеннай Грозненски шурий комбинате, моттигерча промышленноста министерства аппарате, Наурски, Ленински, Грозненски чурча гIулакхий линейни отделашка.

Партийни комитеташ къаьстта чIоагIа оарцагIъяла езаш да нах боабеш а лозабеш а, наьха доалахьарча хIамашта тIаккхувдаш, гражданий сий а юхь а доадеш дола зуламаш ца хилийтара. Уж санна дола зуламаш кIезига хиннадац, къаьстта Ленински, Назрановски, Октябрьски районашка, зуламхой гуча ца боахаш бисарах къахьегамхоша нийса бехкаш а доах.

ДукхагIча даькъе из нийслу оперативно-следственни болх эсала барах, кхоачамболлаш профессиональни кийчо ца хиларах, хIаьта цхьайолча хана милицеи прокуратураи цхьабола болхлой кулга цIена ца хиларах. Правоохранительни органий кулгалхоша, КПСС цхьайолча райкомаша цу фактай бе беззаш бола мах бац.

КПСС обкома административни органий отдел (н. Яковлев В. Н.), республика прокурор н. Ростов А. И., чурча гIулакхий министр н. Мищенко Ю. Ю., юстице министр н. Албастов И. А., Лакхехьарча суда председатель н. Бурмистров К. Д. декхарийла ба правоохранительни органашка нийса болх байтара, зуламаца къовсам лоаттабара кхоачашъянза яргйоацача керттерча принципех цаI — хIара даьча зулама бехктокхаме ца озаш саг ца витар кхоачашъяра кхы тIа де дезар де.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПАРТИЙНИ БОЛХ — ХIАНЗАРЧА ХАНО ДIАДЕХАРАШКА ХЬЕЖЖА

Областной партийни организаце отчетно-хоржама кампани чакхйоаккхаш я вай конференци. БIарча хьанйцача из чакхъяьннай лакхача организационни а политически а боараме. Докладашка а даьча къамаьлашка а хоржача партийни органий балха мах бир доагIаш дарxьа а дехаш, долаш долча кхоачамбоацараштеи ца деш дисараштеи чIоагIа критика йир. КПСС ЦК апрельски Пленума решенеш кхоачамболлаш бехктокхаме а лоархIаш цхьаболча кулгалхоша тIа ца эцарах бала а кхоачаш болаш дийцар коммунисташа. Хабарца балха формаши методаши эргаьха тоаяра, болх тоабара сагота болаш санна а хетийташ къаьгарча схемех уйлаш а еш, болх бу цар, цхьайолча хана доагIаш дар хьадехар кадрашкара, эсала къовсам лоаттабу формализмаи бюрократизмаи факташца. Белгалдаьхар Iилман-технически прогресс яра КПСС ЦК июньски (1985 ш.) совещане указанеш практически чакхъяхара мелр еш хилар хIаьта цхьайолча хана тесса дитар а.

Терко е езаш да нийса доаца гIулакхаш леладерашца, дисциплина телхаерашца лоаттабу къовсам чIоагIбе безилга, корта бохабеча маларашгеи алкоголизмаи духьала къовсам лоаттабара белгала мел даьха балхаш тIагIертта чакхдаха деза яхаш дуккхача коммунисташа дийцар. Предложенеш тийлар шоаш къахьегамца хьадаькхка доаца рузкъа Iоадеш барий хьакъехьа наьха дагардарехи закона низехи чIоагIа тIагIертта пайда ийбара хьакъехьа. Боахама, идеологически, организационно-партийни болх тоабара практически де дезараш отчетно-хоржамий собранешкеи конференцешкеи коллективно кийчдир.

Парте XXVI съезда, КПСС ЦК апрельскии октябрьскии (1985 ш.) Пленумий, XVIII областной партконференце решенеш ларде а лувцаш, республика социально-экономически дегIанхувлара партийни кулгаллара боарам дIахо айбе гIерт обком. Керттера теркам тIаухийт парте городскойи районнии комитетий сийи бехктокхами, юххьанцарча организацей денал айдара, хIара къахьегама коллективе коммунистий авангардни лоархIам хилийтара боахама а культураи а тIишлош еча керттерча участкашка еш йола партийни влияни чIоагIъяра. Цу гIулакхашта лаьрхIа дIаходихьал областной партийни организаце структура эргаьккха тоаелга. Отчетни юкъагIа керда вIашагIъеллар 76 юххьанцара, цехови организаци, партгруппа. Производственни участкашка, бригадашка, звеньяшка парторганизаторалла чIоагIваьв 2 эзар совгIа коммунист. ХIанз 80 процент гаргга бола партийцаш болх беш ба материальни производства сфере.

1984 — 1985 шш. 12 райкомои горкомои тайп-тайпарча лостамех баьча балха анализ яьй обкома бюрос. Цхьайолчарна цIенхаштта критика йир, цхьадола дешаш дувцача хана Iоаль опыт йовзийтар, партийни кулгалдара стиль, формаши методаши тоаяра хоадамболлаш йола рекомендацеш тийлар.

Партийни комитетий балха тIа карагIдаьнна дикадараш къаьгга гуш дар КПСС цхьайолча ГК-еи РК-еи. Корта болаш гIулакх леладарца, производстве хьахулачуни наха кхетам баларан балха стила материализаци е харца белгалйоал парте Шалински райком (райкома секретараш нн. Айдинов, Демильханова, Усамов).

Дукха кердадари пайданедари хьахилар парте Грозненски горкома, Назрановски Старопромысловски райкомий балха тIа.

Обкома бюро теркама юкъмоттиге латташ да парте горкомийи райкомийи секретараш дIахо а дикагIа харжара дола дешаш. Царех дуккхача даькъе тийша да, политически кулгалдара бокъонца йола органаш а хинна партийни комитеташ дIаоттаялар. Образованни кадраш ца тоъаш дац вай тахан цудухьа уж хьахоржача хана сага фактора лоархIам айлуш латташ хиларца дувзаденна боккхача лоархIаме да нахаца болх бе ховш уж хилар. Масала, иштта хиланарий обкома бюрос Грозненски райкома хьалхарча секретара посте нов. Витушев Х. М. хьожавар? Из опытни боахама кулгалхо ва, йоккха вахара школа чакхъяьккха саг ва, мугIарерча гIулакхаш тIа болх баьб. Советски Эскара мугIарашка дизза гIулакх деш чакхваьннав. Политически даькъе кийчваь болхло, республике лоархIаш ва. Цо гIулакхо тешаду вай, цунах дика партийни вожак хургхиларах. Иштта йола мотиваш ларде а лувцаш дир Шелковской райкома хьалхарча секретаралла нов. Борискина В. П., Урус - Мартановски райкома хьалхарча секретаралла нов. Сагаев В. Т., Советски рай-

(Чистедоалар 4-ча оагIо тIа).

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

(Нистедоалар. Доладур 1, 2, 3 оагIош тIа).

кома хьалхарча секретаралла нов. Дзейтова Л. Д. иштта кхыбараш хьожабар. Берригга а, отчетни юкъагIа КПСС райкомашка хувцавелар 11 хьалхара секретарь. Царех дукхабараш хувцар нийсденвад балха кхы а бехктокхамерча участкашка хьожабеш лакхбарца, деша хьожабарца, пенсе бахийтарца. Цхьадола хувцамаш де дезаш хилар къаьст-къаьстача болхлоша кердача дIадехарашка хьежжа болх тоабелга мела леладарах, эсала а инициатива йоацаш а бора болх. Масала, из ала мегаргдолаш да парте Советски райкомен цига хиннача хьалхарча секретара нов. Дадаевайн Р. А. балха стилах.

Мела лелар шоай балха стиль эргаIоаккхилга Малгобекски Урус-Мартановски партийни комитеташка. Экономически социальни декхараш кхоачашдеча укхаза иштта каст-каста моттигаш нийслора советски боахамийн органаша де дезараш цар шоашта хьатIенийдеш. Партийни комитетий балха тIа уж санна дола кхоачамбоацараш дукхагIча даькъе нийсденнад организационно-партийни балха отделе (нов. Кашеев П. Г.) кадраш хьахаржаран кхетам балараи йола система кийчъяь ца хиларах, дукхача хана моттигаш нийслу балхаш тIа хьожае резерв йоацаш. ДукхагIйолча хана цун болхлошта кадраш йовз анкетин даннешка гIолла, шоашца цар къамаьл хинна а доацаш, къахьегамхой царех дола дог-уйла а ца ховш йовз уж. Цудухьа кулгалхошта тела характеристикаш цхьатарра хул: берригаш политически кхеташ а морально чIоагIа а ба. ХIаьта из цхьайолча хана бакъдолчунца доагIаш хилац.

Цхьайолча партийни организацешка парте мугIараш цIена хилийтара бола коммунистий бехктокхам лохбаьб. 1984—1985 шерашка КПСС 1700 член партийни порядкагIа бехктокхаме эзав, 401 саг КПСС членаллара дIаваьккхав (дукхагIча даькъе партийни паччахьалкхени дисциплина телхаярах, корта бохабу малараш меларах, уголовни зуламаш дарах).

Кулгалхошкара дийннача гIалатий принципиальни мах ца беш цхьайола юкхьанцара парторганизацеш хилар хоадамболлаш дIаданкха деза. Нийса лархIа йиш йолаш дац иштта дIадахача шин шера бехктокхаме эзача 30 процент гаргга болча кулгалхошта-коммунисташта, юкхьанцарча партийни организацешка уж ца а бувцаш бехк бар. Къаьстта дукха я уж санна йола моттигаш Шелковской, Гудермесски, Надтеречни районашка. Цу санна йолча практико новкъостал дац кадрашта нийса кхетам балара, из во могаьйй КПСС Центральни Комитето а. Цу хьакъехьа доагIаш дола хувцамаш де могаду КПСС Уставе.

Долаш дар белгалдаккха деза, республике кIезиглуш бац шийна болча аьттона шийй балхах пайда эцаш бола кулгалхой, моттигаш нийслу во поведени йолаш, цар курал - сонтал гойташ, иштта кхы дIахо а. Шин шера партийни бехктокхаме эзав 300 совгIа кулгалхо. Хувцабеннача номенклатурни болхлоех хIара иттлагIа вар мукъавалийтав ца доагIа харцахьа гIулакхаш леладарах е балха тIа цIенхаштта кхоачамбоацараш нийсдалийтарах. КПСС членаллара дIабаьхаб шоай служебни положенеш шоашта болча пайдана харц гIулакхаш леладарах «Сагопшинский» совхоза директор Белхароев М. Ю., ПТУ-10 директор Барыкин В. Н., къорачар общества правлене председатель Никанаджи В. Н. Шоай балхаш тIара мукъабалийтаб Шелковской РАПО председатель Ерик Б. А., «Предгорный» совхоза директор Хасбулатов С.-Э. А., ца доагIа харцахьа гIулакхаш леладарах балха тIара мукъавалийтав Грозный яхача станце машиннаькъа узла паркома секретарь Матвиенко А. А., Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча колхоза парткома секретарь Мулишев Н. Г., Малгобенски района «Кавказ» яхача совхоза парткома секретарь Темирбиев Р. А., иштта кхыбараш.

Цу тайпара кхоачамбоацараш хьахул кадраш хьахержаран дIанийсъяраи дукха болх бе безача, балха хьожабе могабераш кIоаргга бовза безача метте, из лоархIаме гIулакх цхьайолча хана сухал беш леладарах. Из бахьан долаш дукха хувцалу боахамий кулгалхой.

Тайп-тайпара наькъаш да партийни организацей денал айдара, цар балхах хьахулар дукхагIа хилийтара, хIаьта уж довзаш а да. Царна юкъе а вай къаьстта белгалдоаккх хоржача партийни актива лоархIам айбар, из керттера да партийни кулгалдара ленински принципаш чакхъяхара. Хоржаш йола республика актив шерагара шерага дукхагIа хул, дегIаух цун политически гIулакх норта болаш леладара боарам. Отчеташи хоржамаши долча хана парткомаштеи партбюрои партгрупоргалла хержав 14 эзар совгIа эггара дикагIа кхеташ бола, инициатива йола, кердадар тIаэцаш бола, айхха къахьегамхошца дIанийна, хьалхашка латта декхараш кхоачашде могаргдола коммунисташ. Из боккха низ ба, цох бизза пайда эца а беза.

Партийни кулгалдара стили методаши эргаяьха тоа а еш, вай керттера теркам тIабахийта беза тIахьожаман решенеш кхоачашъелга вIаштIехьдаккхарай. Цу балха тIа вай йолаш я хоадамболлаш йола система. Тахан цун алхха цхьан оагIонах лаьца ала безам бар са. Цхьайолча партийни комитеташка, кхыметтел парте обкома отделашка а решенеш кхоачаьшъяра тIахьожам лоаттабелга кIезига нийсдац духхьал запросаш ярца, письменни информацеши отчеташи хьанийярца чакхдоахаш, моттиге бокъонца долаш долча гIулакхашка хьожа а ца хьожаш. Бакъдар аьлча, вайга хьакхоача информаци дукхагIйолча хана кIала кIийле йоацаш, цхьа оагIув мара хьа ца хьокхаш, талмастта кийчъяь хул. Районерча, городерча, къахьегама коллективерча гIулакхашта оценка луча хана кIезига моттигаш нийслац цар кулгалхоша шоашта хилча бакъахьа хетар долаш санна хьагойта гIерташ, хьалхадоах шоашта аьттув бола хьокхамаш, хIаьта кхоачамбоацараш хьоахадаьд алийта тIагIолла белгалдоах. Цул совгIа шоай гIалаташи ца деш дисараши дIатIадахка гIерт уж «объективни бахьанаш» оалачарна, шийй ханнахьа материалаши оборудованни ца хилийтара, транспорт ца тоъаш хилара, иштта кхычарна. Из деррига а Iатткъ кадрашта кхетам луча, лоархIамеча дешаех тIайица дола соцамаш дизза кхоачаш ца деш е вIалла кхоачаш ца деш дукха моттигаш нийслушехьа бехктокхам ца хеташ бараш хьалхувц.

Харц информаци телача, кхоачамбоацараши ца дайраши къайла кхухьача кулгалхошкара дукхагIа хьадеха а уж бехктокхаме увза а беза парте обкомо. Хьалхашка латта декхар да эггара хьалха производствеи управленеи керттерча участкашка тIахьожам хилийта безилга, из лоаттабе беза хаданза, гучадаьха кхоачамбоацараш ма могга сихагIа дIададахийта а гIерташ.

ХIаьта из деча хана Iальмате боккха лоархIам болаш да ца йоагIаш йола оценка телилгеи саго ше хеставелгеи санна дола гIулакхаш хIара партийни организаце ца нийсдалийтар, шерра бокъо яла еза критиканеи самокритиканеи, къаьстта лохерчар еча критикана. Вайцига-м духхьал дIааргда вай из, каст-каста критика ю лакхелаттачар лохелаттараштa, хIаьта нагахьа санна миччахьа яь а райкома е обкома секретара критика йой, цох йоккха тамаш лоархI. Цудухьа нийслой теш дукххача коммунисташа дукххача шерашка ловш дола кхоачамбоацараш, шоай сатем, карьера лора а еш, кулгалхошцара шоай гIулакхаш талхар уж кхераш хилар.

Кхетаде деза ха хьатIаэттай, нагахьа санна КПСС обкоме, горкомашкеи райкомашкеи, юкхьанцарча организацешка даьхача толамий а нийслуча кхоачамбоацарий а бе боагIаш бола мах бой, ерригача республикера гIулакхаш а дика леларгхилар. Нагахьа санна деррига дика да яхе, карагIдийнна дикадараш хьалхашка хьа а увттадеш, кхоачамбоацараш къайла кхухье, критика ца хуле, доагIача бесса дIагIоргдац боахама гIулакхаш е партийно - политически болх, е социально - культурни гIишлош хьалъелга. Цудухьа хьаллаца еза лохерчар еш йола критика, тIагIертта наькха дог-уйла айде хьажа деза, дикен конструктивнин мел дар хьаллаца деза.

Республика социально-экономически дегIаххувлара декхараш толаме кхоачашделга дукххача даькъе тийша да вай политически система ерригача звеньяща хьинаре къахьегарах. «Халкъа депутатий Советий болх дIахо а тоабарах» бола КПСС ЦК апрельски (1984 ш.) Пленума соцам кхоачашбарах боахама а культурни а гIишлош хьалъечара цар лоархIам айбеннаб. ХIанз вай республикерча Советаша дукхагIа болх бу, хьалхашка латта декхараш кхоачашдара йола инициатива бIубенна тIанийю, бахача наха эшарийн цар хьаштийн дукхагIа йоакхо ю.

ХIаьта а хержа вола итт эзар саг чувоагIача Советий балха чулоацаме а стиле а холуш дола хувцамаш дара процесс чакхъяккхар геттара мела лел. Партийни комитеташа хадданза влияни еза халкъа депутатий Советий балха, цар гIулакхаши организованности айе еза, ма могга дукхагIа пайда нийбайта беза царга шоай конституционни бокъонех, айбе беза депутатий - коммунистий бехктокхам, советски органашка вIашагIъеххача парторганизацейи партгруппайн болх дикагIа вIаштIехьбаккха беза, из дара вай тIадерзаду КПСС Уставе де могадеча хувцамаша.

«Комсомола партийни кулгалделга дIахо тоадара, кагирхошта коммунистически кхетам балара бола цун лоархIам айбара» яха КПСС ЦК соцам кхоачаш а беш, балха керттера лостамаш къоастадара, цу балха тIа дикагIа йола формаш хьакъоастаяра комсомольски организацешта дукхагIа новкъостал ду партийни организацеша. ЦхьайтталагIча пятилетка заданеш кхоачашъеча дикка дакъа юкъедихьад республикерча комсомольцашеи кагирхошеи, 350 кагирхой коллектив къахьегаш я 1986 шера чотагIа.

Из иштта дале а комсомольски органаша шоай балха стили методаши нердайоахилта мела леладу, цIенхашттара кхоачамбоацараш нийслу нагийча нахацеи мехкарацеи беча балха тIа, цхьайолча хана кагирхошта юкъе хула процессаш малагIаш я хац, царна бала беза лостам бала кхец.

Республика политически социально - экономически вахаре, Iилман - технически прогресс елга сихдара кагирхоша юкъенхухьа дакъа айдечара, самодеятельни, художественни технически кхоллам, физически культуреи спорти дегIанхувлачара комсомола лоархIам чIоагIбе беза партийни комитеташа.

417 эзар саг шоай мугIарашка волча вай профсоюзаша боахамен культурни гIишлош хьалъяра декхараш кхоачашдеча укх тIеххьарча шерашка лоаца дакъа дикка дукхагIа хиннад. ХIаьта паччахьалкхен планаш кхоачашъяра дукхха бола къахьегамхой оарцагIа бахара йолча цар таронех хIанз а тIехьа бизза пайда ийбац.

Профсоюзни комитеташка шоай полномочеши уставни бокъонаши сихагIа чакхъяхийта хьажа еза партийни комитеташи организацеши. Цар низаши теркои тIаерзае еза къахьегам лорабараи кхерамзлен техникаи, производства культура, къахьегамхой бытен салаIареи, ца малара долча вахара хьисапа дешаш къоастадара.

Отчетни юкъагIа дукхагIа йоакхо йир халкъа тIахьожама органий балха. Из бахьан долаш цар бIубенна болх бир, холуш тоаеннай еш йола проверкаш, гучадаьха кхоачамбоацараш дIададахийтара тIагIертта цар къовсам лоаттабелга а чIоагIденнад. Партийни комитеташ декхарийла я дIахо халкъа тIахьожама органашта кулгалделга тоаде, цар балхага кIоаргагIа хьежа, хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдеча царна дукхагIа новкъостал де.

Областной парторганизаце баь берригa болх обкомо а цун бюрос а кулгалдеш баьб. КПСС обкома бюро ерригa хьанийцача барт-цхьоагIо йолаш болх баьб. Областной партийни организаце гIулакхех бола ши-ший бехктокхам кIоаргга кхета а беш, цун берригача членаша хьинаре болх бир.

Республика экономически социальни дегIакхувлара партийни кулгалдара йола дукхха а оагIонаш лоацаш, планагIа баьб оаха болх. Из деча хана тхо гIийртад цхьайтталагIча пятилетке республикана хьалхашка лаьтта керттера проблемаш кхоачашъяра партийни, советски, боахама органаша, общественни организацеша беш бола организаторски кхетамеи болх тIаберзабе. Уж йийцар 10 пленуме, партийно - боахама актива 9 собране, бюро 40 заседане. Къоастадир боахамеи культурни гIишлош яра, организационно - партийни идеологически балха дукха дешаш.

Парте областной комитета бюроси секретариатои чIоагIа йоакхо йир экономически социальни дегIаххувлара, комплексни лаьрххIа йола программа кийч а яь чакхъяккхара; царех цхьачарех дийцад доклада тIа. Иштта болх баро вIаштIехьдалийтар вай балха тIара керттера лостамаш довза, къоастаданза долча дешашта республика партийни, советски, боахамий органий теркам тIабахийта, белгалдаьккхар кхоачашдара тIахьожам лоаттабелга нийсагIа вIаштIехьдаккха.

Из иштта хиннадале а мукIарал де дезаш да бюро а секретариата а болх боагIача бесса леррагIеи принципиальни ца баьлга. Уж кхоачамбоацараш аз, КПСС обкома хьалхара секретарь хиларах тарра, сай бехкагIа хинна лоархI. Партийни комитетий балха стиль эргаяьккха тоаяра, дисциплина, шоашта тIадехка декхараш кхоачашдара, кулгалхой бехктокхам ма могга чIоагIбара тIагIертта чакхдаха деза.

ТIайоагIача пятилетке областной партийни организацена хьалхашка латт бехктокхаме декхараш. 1986 — 1990 шерашка а 2000 шерага кхаччалца йолча юкъа а къахьегама ресурсех пайда эцилга тоадара дукха хIама де деза вай. г. Грозне, Назране, Гудермесе, МагIалбике, Шаьла, Ножай-Юрта, Ачхой - Мартане — практически республика ерригача районашка промышленни предприятеш хьалъелга а шеръелга а белгалдаьд. Цул совгIа, социально - бытовойн культурнин гIулакхашта лаьрхIа объекташ хьалъяра йоккха программа белгалъяьй. Дерригача а цу гIулакхашка дIаяхийтара чу а хьахьожае лерхI 500 миллион сома маьха паччахьалкхен капитальни вложенеш. Белгалдаьккхар кхоачашдаро вIаштIехьдоалийтаргда арахеца продукци дукхагIа хилийта ца Iеш, республике балха боацаш бола нах къахьегама юкъеозар санна дола социальни декхар дикагIа кхоачашде а. Шийй аргIагIа дIадех нахаца беш бола болх чIоагIбелга, партийни балха формаши методаши эргайоахаш тоае езаш хилара тIахьехилга. ХIанзлехьа а парте хIара райкомои горкомои хоадамболлаш къоастаде деза мукъача къахьегама ресурсех дикагIа пайда эцара де деза балхаш, иштта бахача наха юкъе идейно - кхетама болх белта чIоагIдара тIадерзадаь дешаш, керда производствашта кадрашца Iалашъелга.

Массехк ди даьлча вай дIадоладу керда — 1986 шу — XII пятилетка хьалхара шу, КПСС XXVII съезда шу. Цун планаш толаме кхоачашъяр къаьстта боккха лоархIам болаш хургда республика экономикана интенсификаци еча, производства эффективность лакхъеча, пятилетка дIахорча шерашка социально - экономически дегIаахар чIоагIдеш дIахьалхашкахьа ухача наькъа тIа довлара. Цудухьа цу шера хьалхарча деношке а цIенхаштта партийни тIахьожам лоаттабе беза планаш толаме кхоачашъяйтара лоаттабаь ца Iеш, иштта пятилетка контрольни цифраш кхоачашъяйтара а. Парте хьалхашка оттадаь керда декхараш леррагIа кхоачашдайтара партийни, советски, профсоюзни организацеш декхарийла я ерригa таронаши кхоачамаши оарцагIдаха, эггара хьалхарча даькъе сага фактор а йоакхаш.

Парте Iальмате йоккхий планаш кхоачашъяра тIагIертта къовсам а лоаттабеш, Нохч - ГIалгIай областной партийни организаце XII пятилетка заданеш толаме кхоачашъяра шийй деррига низаши хьинари тIа а дахийта, Советски Союза Коммунистически парте XXVII съезда сийленца накъагIоргхиларах КПСС Центральни Комитета тешам бала мукъаба сона.

* * *

Докладах йола пренеш капатохаргья аргIанарча номер тIа.

КЕРДАЧА МУЛАШКА

* НГIАССР Министрий Совета председатела М. А. КЕРИМОВА доклад

Керттерча лостамий проект ювцача хана парте а халкъа а юкъарча гIулакха тIа толам баккхар чIоагIа хьашт долаш а болаш, парте экономически социальни политика чIоагIа къоабалъяь тIа а эцаш, коммунизм хьалъяра долча дукхача, чоалханеча а вахаре лоархIамеча а дешаех, берригача советски наха санна, шоай дагара дар дувц Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша. Мехка боахама а культура а ерригача сферашка цхьайтталагIча пятилетка шерашка дика хувцамаш хиннад, из къаьнта гуш да Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика хьайийцача. Цу шерашка халкъа боахамга дIадахийтад шин миллиард совгIа сом. Болх беш йолча производствашка керда техника оттаяра, реконструкци яра, Iилма - технически прогресс юкъейоалаяра, организованность, дисциплина, порядок чIоагIъяра дукха балхаш даьд.

Экономика керттерча даькъо — промышленносто — планови заданеш 100,4 процент кхоачашийр.

ЦхьайтталагIча пятилетка шерашка керда арахеца йолаяьй 110 тайпара продукци. Производствана юкъайихьай 531 автоматизированни система, лини, прогрессивни технологически процессаши оборудовании.

Капитальни гIишлошъеча нонагIа балхаш даьд, дIахо дегIайоалаяьй транспорт, бувзами наькъаш дехкалгеи.

ЦхьайтталагIча пятилетке леррагIа кхоачашъяьй Кхачан программа. Колхозийи совхозийи материально - технически база чIоагIъяра, интенсивни технологически процессаш юкъейоалаяра чотагIа юкъера лаьрхIача шера чуенача юрта боахама валови продукце боарам цул хьалха хиннача пятилеткечул 4 процент лакхбеннаб.

Экономика айяра ларда тIа Iалашдир къахьегамхой материальни а культурни а беарам лакхбелга. ПятилеткагIа юкъера лаьрхIача болхлошеи гIулакхерча нахеи эца алапи 10 процент лакхделар, колхозхой къахьегамах лур 19,4 процент. Потреблене общественни фондашкара тела ахчаши льготаши юкъера лаьрхIача дукхагIа хилар 25 процент. Керда квартираш ийца а ше хьалдаьча цIеношка а ваха хайтра 150 эзар совгIа саг. Товарооборота боарам лакхбелар 11 процент, даь бытовой гIулакхаш 22 процент дукхагIа хилар. ДIахо а дегIаера унахцIенои, просвещеней, культура материально-технически база. Вузашка, техникумашка, ПТУ кийчвир 90 эзар совгIа халкъа боахама специалист.

Цунца цхьана республикерча цхьайолча объединенешеи предприятешеи кхоачашъяьяц керда техникеи технологии балха юкъейоалаяра, къахьегама овсарле лакхъяра, материальни ресурсаш кхояра, продукце цхьадола лоархIаме тайпаш арахецара заданеш. ХIанзарча хаво дIа ма деххара дика яц дукхха изделеш.

Юрта боахаме дIаухийтача средствaех доагIаш дар хьахилац. Лоха ба дукхача культурай хьувкъами хьайбай продуктивности, мела лел доакъара база чIоагIъелга а.

Паччахьалкхен капитальни вложенеех пайда эцарен керттера фондаш болх бе йолаялийтарен планаш а кхоачашъяьяц.

Шоаш бе йиш йолчул вогIа болх баьб транспорта, бувзама, бытовой гIулакхаш деча предприятеша. Товарооборота план 99 процент мара кхоачашъяьяц.

Халкъа боахам дегIабоалабеча кхоачамбоацараш хиннад министерствайи ведомствайи балха тIа гIалаташ нийсдаларах, доагIаш дар тIагIертта хьадеханзар Министрий Совета председатела, цун заместителаша.

ТIайоагIача хана йоккхий планаш белгалъяьхай республике, 2000 шерага кхаччалца йолча юкъа интенсификаци яреи производственни потенциал дукхагIа хилийтареи чотагIа дукхагIа хургья арахеца продукци. Дика дегIадоагIаргда машинашъяр, биохимически промышленность, приборостроени. ЛеррагIа чакхйоаккхаргья Кхачан программа. Бахача нахах цхьан сага лаьрхIача реальни доходаш 1,8-зза лакхлургья. Производстве кулгашца ду балхаш 15 — 20 процент кIезигагIа хургда.

Республика башхалонаш теркал а еш, Керттерча лостамий проекто къоастададьча декхарашка хьежжа, дукха болх бе беза балха баха могаргдола а ха йола а нах дIахо общественни производства сферана юкъеозар дизза а дикагIча тайпара а чакхдаккхара. Из лоархIаме декхар кхоачашдара чакхъяха лаьрхIад цхьайола мероприятеш. Дукха да дергдар.

Грозне хьалъе лерхI цхьайола промышленни предприятеш, кондитерски фабрикеи холодильники, хIаьта Гудермесе шеръергья «Нефтехимзапчасть» завод, Аргуне шеръергья «Пищемаш» завод, домостроительни комбинат. Керда предприятеш хьалъергья Назране, Шаьла, Малгобеке, Ножай - Юртовски, Ачхой-Мартановски, Сунженски районашка.

2000 шерага кхаччалца белгалъяьха мероприятеш чакхъяьхача республика машинашъечеи приборостроенеи предприятешка арахеца продукци кхозза дукхагIа хургья, биохиме — 14-зза, кхачан промышленносте — шозза, халкъа эша товараш — 2,2-зза, общественни производства сфере кхы тIа а юкъеозаргва 90 эзар совгIа саг. Кхом бара чотагIа производства дегIауха хьашташ ресурсашца Iалашдара даькъе Керттерча лостамий проекта тIаоттадаь декхараш боккхача маьхера а лоархIаш, толашагIбола Iилманхойн специалисташи юкъе а озаш, обкома кулгалдеш республике кийчъяьй парте «Экономия» яха региональни программа. ШийтталагIча пятилетке из чакхъяккхара чотагIа кхое лерхI 143 миллион киловатт-сахьат электроэнерги е 1985 шера ерригa дIаяхийтачох 5,5 процент яр, металл — 34 эзар тонн, е 13,6 процент дар, цемент, — 24 эзар тонн е 13,8 процент яр.

ХIанз партийни организацей керттера декхар — цу лоархIамеча гIулакха тIехьа хIара болхлочун декхара моттиги къоастаяр, белгалдаьккхар кхоачашдара дIаранена тIалатта бехктокхам дIабовзийтар. КарагIдаьначунга хан-ханнахьа хьожаш хила деза, коллективай теркам тIаберзабе беза нийслуча халонашта, ханнахьа къоастае еза хьалхашка увттадолча проблемаш.

Республика промышленносто XII пятилетке, кхоачашде дезаш чоалхане декхараш да. «Грознефть» объединене гIолла цхе шера даккха 25 миллион тонн мехкадаьттеи конденсати, газ — 7,4 миллиард кубически метр, дикала цхьоалагIча категорех дола мехкдаьтта 99 процентага дIаккхачийта, 420 эзар метр бурув тоа, 116 скважина йисте а яьккха эксплуатаце дIаяла лерхI.

Къаьстта чIоагIа йоакхо еш да цIенагIа сийрда продукташ хьакъоаста а еш, чакхдоахача мехкдаьттах дикагIа пайда ийбари цун эффективность лакхъяри.

«Промавтоматика» яхача Iилман-производственни объединене, «Оргтехника» яхача производственни объединене производственни мощносташ шеръяра ларда тIа 1,8-зза дукхагIа хулийтаргья арахеца управлене техническа средствай типови комплексаш, электрофотографически машинаш — 1,5-зза.

Кхачан промышленноста лаьрхIа технологически оборудовани хьаяра боарам дегIабоагIаргба 25,8 процент, электроинструменташ — 21,3 процент, медицински инструменташ — 25,1 процент.

Яйгача, хьу чакхйоахачеи гIишлои материалийн промышленность дIахо а дегIайоалаяра план оттаеча юкъа де деза балхаш кийчдаьд. Моттигерча промышленносте продукци хьаяра юкъара боарамаш дукхагIа хургда 37 процент.

Вай юрта боахаме XII пятилетке валови продукци хьаяр дегIадоаладе лерхI 14—15 процент.

Юрта боахам дедабара Iилман ларда тIа чIоагIъяь системаш юкъейоалаяра, лаьттанна обработка еча хана из лорадара методех пайда ийбара, эрози ца хилийтара мероприятеш чакхъяхара, интенсивни технологи караерзаяра. Хиш дехкача лаьттаех дикагIа пайда ийбара чотагIа 1990 шерага республика ерригача категорех долча боахамашка ялат доаккхаргда 500 эзар тонн гаргга, шекара свеклаш — 207 эзар тонн, генараш — 12 эзар тонн, коартолаш — 54 эзар тонн, баьцадараши бахчеви культураши — 225 эзар тонн, комсаш — 101 эзар тонн, люцерна фу — 3 эзар тонн, тхьамка — 3 эзар тонн.

Лаьтта леладара культура тоаяра, ялат, баьцадараш, сом, кхыйола культураш дикагIа хилийтара, уж транспортаца дIаккхухьача хана зехьа йовлга кIезигдара, юртбоахама продукци лоаттаяри чакхъяхари тоадара тIадерзадаь дукха балхаш де лерхI.

Доакъара база чIоагIъяра а, оалхазараши хьайбаши леладар а кхабар а эргадьякха тоадара, хьайбаI Iулаш дикагIа хилийтараи цар луш йола продукци алсамъяккхараи чотагIа — 1990 шера дерригача боахамашка даккха лаьрхIад: дулх — 72,7 эзар тонн (дийнадолаш эзача), шура — 259,8 эзар тонн, тха — 3,7 эзар тонн, 185,5 миллион фуъ.

Кхачан ресурсаш алсамъяхар духьа ма хулла дукхагIа гIо дергда юртий, предприятей, организацей, гражданий доалахьара боахамаш тоадара, бахача нахагара сов йола юртбоахама продукци эцара. ДIахохьоргда лаьтташта мелиораци яр.

XII пятилетке республике лаьрхIад кхачан доаца товараш 1,3-ззеи бахача наха деш дола гIулакхаш 1,4-ззеи дукхагIа де. Тегаш йола хIама — 17 процент, трикотаж — 45 процент, кога гIирс — 16 процент, культурно - бытовой а боахама а товараш — 34 процент дукхагIа арахеца.

ЛаьрхIад моттигера промышленность эргаьккха тоае а цун технически база чIоагIъе а.

XII пятилетке хьалъяь йистеяккха лерхI «Красный молот» яхача заводе шера 1,5 миллион сома маьха халкъа эша товараш арахеца цех, хьалъергья СССР 50 шу дизара цIерагIча заводе пластмассаш ю цехи Ленина цIерагIча заводе растворителаштеи бензинаи расфасовка ю цехи. Цо аьттув лургба халкъа эшаш дола товараш шозза дукхагIа хилийта.

Бокъонца тоаде леза гIулакхаш деча сфера предприятеш эшшача моттигашка хьалъяри гIулакхаш лакхара дикали культуреи йолаш хилари.

Бытовой гIулакхаш дара министерствас 1,5-ззеи транспортои бувзамои 1,2-ззеи дукхагIа кхоачашдергда бахача наькха хьашташ.

ХIаьта а, ала дезаш да, бытовой гIулакхаш дара министерствоси цун министра нов. Инуркаевеи болх ледара бинталга. Из бахьан долаш XI пятилетке лаьрхIар кхоачашде аьттув баьнабац.

КПСС обкома бюрос, Министрий Совето, РСФСР боахама - коммунальни министерства коллеге XII пятилетке бахача наха боахама-коммунальни гIулакхаш дар эргадаьккха тоадара, городаши райцентраши тоаяра йола керда программа тIаийцай.

Коммунальни объекташ хьалъяра 67 процент дукхагIа рузкъа дIадохийтаргда.

XII пятилетке белхлоштеи гIулакхерча нахач 20 эзараш кIезигагIа йоацаш бешамашта лаьрхIа участкаш лургья.

Бахача наха заналах чуIе фусамаш хьалъяр 2,3-зза дукхагIа хургда.

Халкъа боахама эффективность лакхъяра декхараш кхоачашдара Керттерча лостамий проекто боккха теркам тIабохийт транспорт, бувзам, наькъа боахам эргабаьккха тоабара.

Грозне — 27 эзар, райцентрашка — 4,5 эзар тIатоха йиш йолаш лакхлургья телефонни станцей емкосташ. Керда телефонни станцеш хьалъергья е йолаш яраш тоаергья Гудермесе, Малгобеке, Аргуне, Ведендски, Наурски, Шелковски, Ножай-Юртовски районий центрашка.

Юрташка бахача къахьегамхошта 13,5 номер йола АТС-аш хьалъергья.

ЛаьрхIа да Грозне кхоъ программа гойташ йола радиотелевизионни центри космически спутника тIара хьалхара программа гойташ йола 9 ретранслятори хьалъе.

1985 — 1990 шерашка 8,6 процент дукхагIа хургда наькъаш тоадара балхаш: 300 километр дIоахал дола керда никъ булларгба, капитальни ремонт ергья 990 километр дIоахал долча наькъашта.

Кердача пятилеткана капитальни вложенеш яра боарам 21 процент лакхлургба. 2700 миллион сома маьха ба из.

Капитальни гIишлош яра боарам лакхбар духьа производства индустриализаци ергья, тIехьа тIайоагIача хана заводе хьаеш йолча элементех объекташ хьалъе йиш хургйолаш. ЦаI йола промышленни гIишлои комплекс вIашагIйолла гIо дергда цо.

Аьшкбетонни конструкцеши деталаши 1,7-за дукхагIа арахеца еза.

Йоккха социальни мероприятеш чакхъяха лаьрхIад вай республике XII пятилетке. Паччахьалкхен вложенеи а жилищно - гIишлон кооперацеи а чотагIа 1 млн. 945 эзар кв. м. чуIе фусамаш хьалъергья е 11-ча пятилетке яьчул 39 процент дукхагIа. 172 эзар сага вахара хьалаш тоадергда. Хица, йIовхалца, газаца дукхагIа Iалашъергья городаши юрташи.

XII пятилетке 370 километр хинеи 100 километр газеи линеш йохкаргья. Йолаш йола жилищни фонд хица — 90, канализацеи йIовхалцеи — 96, газаца — 97 процент Iалашъергья.

ДукхагIа хургья тикаш, столовеш, кафеш. Быта гIулакхашта йола 27 предприяти хьалъергья. Товарооборот 18—20 процент лакхлургья.

ДикагIа хургда бахаш болча наькха могашал лорар, тоалургба профилактически болхи медицински тIахьожами. Хьалъергья 1575 маьнги оттабе йиш хургйола больницеш, 11 пятилетке яьчул 1,5-зза дукхагIа, амбулатореши поликлиникаци — 3435, школе баха ха йоацача берий учрежденеш — 1600 моттига лаьрхIа.

Грозне 300 моттиг йола берий больница, 240 моттиг йола туббольница, 330 моттиг йола терапевтически корпус, Сунженски районеи Аргунеи кховзткъа - кховзткъа маьнги оттабе йиш йола больницаш хьалъе лаьрхIад.

Юкъерчеи профессиональни школашта йолча реформо оттадаь декхараш кхоачашдара XII пятилетке республике хьалъе лаьрхIад 52 эзар моттиг йола школаш е XI пятилетке яьчул 3-зза дукхагIа.

Пятилетка шерашка лаьрхIад 600 моттиг йола кинотеатраши 14,5 эзар моттиг йола культура двореццаши юртара клубаши хьалъе.

Гудермесски Надтеречни районашка культура цIенош хьалдеи Ачхой - Мартановскии Наурскии районашка долаш долчарна реконструкци еи лаьрхIад.

1986 — 1990 шерашка социальни Iалашо яра органаша дукхагIа терко ергья тIема а къахьегама а ветеранийй, тIем тIа байнарий дезалий. Быта, могашал лорара, торговле службаш дукхагIа хьожаргья къахьега низ боацача, цхьаь бисача къоаной хьашташка.

ДукхагIа теркам тIабохийтаргба спортивни гIишлош хьалъяра, физкультурана а туризмана а ма хулла дукхагIа нах юкъеозара.

XII пятилетке лаьрхIад тоннахьара Iалам лорадара 14 миллион сом хьожаде.

Промышленни тохкамаш деча хана юртбоахамгара хьадаьнкха 2500 гектар лаьтта рекультиваци а яь юхадIалургда. 5300 гектар хьунаши 120 гектар паркаши скввераши ергья.

Республикански а моттигерча а органий лоархIам дикалгахьа берзаш лакхлургба.

Халкъбоахама доал дара структура тоаергйола балхаш чакхдоахаргда, кулгалду аппараташ кIезигъергья, цун эшаш йоаца звеньяш дIайоахаргья.

Iальмате йоккха я вай мохк социальни а экономически а дегIаахара масштаб. Керттерча лостамий планаша партегара, болхлой классагара, ахархошкара, къахьегама интеллигенцегара доккха хьинар дIадехаргда.

* * *

Докладах йола пренеш кепатохаргья аргIанарча номер тIа.

• Кепатох лоацъяь.

Газета аргIанара номераш араяргья 1986 шера 1-чеи 4-чеи январе.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Газет арадувл шинареи ереи, шоаттеи деношка

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактова заместителa — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-85-64, корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

СФ02509. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 5568.